

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

**SENIORŮ A DOBROVOLNICTVÍ
(V KONTEXTU SOUDOBÉ OBČANSKÉ
SPOLEČNOSTI)**

Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová

Autor práce: Petra Ostrá, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinované studium

Ročník: III.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu se § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

22. března 2010

.....

Děkuji své vedoucí bakalářské práce Mgr. Heleně Machulové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji RSDr. Jánů Mišoviči, CSc. za nezměrnou ochotu pomoci a za obětavou spolupráci při vypracování praktické části bakalářské práce.

Dále bych chtěla touto cestou poděkovat Marii Horákové z Adopce na dálku, Vladimíru Petříkovi z Křesťanského společenství mužů „Abrahám“ a Věře Urbanové ze Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami Vodňany za pomoc při výzkumném šetření.

Obsah

Úvod.....	6
I Teoretická část.....	9
1 Občanská společnost.....	9
1.1 Občanský sektor.....	10
1.1.1 Vymezení občanského sektoru.....	12
1.1.1.1 Klasifikace neziskových organizací.....	13
1.1.1.2 Strukturálně-operacionální definice občanského sektoru.....	14
1.1.2 Funkce občanského sektoru.....	15
1.1.3 Zdroje občanského sektoru.....	16
2 Dobrovolnická činnost.....	17
2.1 Dobrovolnictví jako výjimečná činnost.....	17
2.1.1 Charakteristika dobrovolníka.....	19
2.1.2 Skupiny dobrovolníků.....	19
2.1.3 Motivace dobrovolníka.....	20
2.1.3.1 Negativní motivace.....	22
2.1.4 Bariéry rozvoje dobrovolnictví.....	23
2.2 Druhy dobrovolnictví.....	24
2.3 Typy dobrovolné činnosti a služby.....	27
3 Život ve stáří.....	29
3.1 Stárnutí a stáří.....	29
3.2 Senioři v kontextu společnosti.....	29
3.2.1 Aktivity ve stáří.....	31
II Praktická část.....	33
1 Cíl šetření.....	33
2 Metodika výzkumné sondy.....	33
2.1 Formulace hypotéz.....	33
2.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	34
3 Realizace výzkumu.....	36

4	Popis výzkumného terénu, vzorku a prezentace výsledku jednotlivých technik.....	36
4.1	Dotazník.....	36
4.1.1	Popis výzkumného terénu.....	36
4.1.2	Popis vzorku respondentů.....	37
4.1.3	Prezentace výsledků šetření.....	39
4.1.3.1	Výsledky dotazníku pro dobrovolníky.....	39
4.2	Standardizovaný rozhovor.....	39
4.2.1	Popis výzkumného terénu.....	39
4.2.2	Popis vzorku respondentů.....	40
4.2.3	Prezentace výsledků šetření.....	42
4.2.3.1	Výsledky rozhovoru pro dobrovolníky.....	42
5	Vyhodnocení výsledků výzkumu.....	42
	Závěr.....	44
	Seznam použitých zdrojů.....	46
	Seznam příloh.....	49
	Přílohy.....	50
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Společnost tvoří děti, mladí lidé, lidé středního věku, ale i senioři. Ve společnosti se mění pouze věková struktura, která je ovlivňována různými faktory. V současné době převládá generace středního věku a hlavně generace starších lidí – seniorů. Evropská, ale i česká populace stárne. Je to dáno lepší lékařskou péčí než dříve a také nižší porodností. Je tedy potřeba se otázkou stáří a stárnutí zabývat. Je velké umění naučit se v dnešní společnosti stárnout a prožít plnohodnotné stáří, neboť někdy nestačí samotná vůle člověka, postaví-li se do cesty různé překážky, např. ekonomické důvody, zdravotní stav nebo zůstane-li senior bez rodiny a přátel. Jeho záchytným bodem by mohl být dobrovolník z každé věkové skupiny tedy i senior – dobrovolník. Dobrovolník zajišťuje druhému kontakt s vnějším prostředím (společností) a posiluje lidské hodnoty. Proto si myslím, že je na místě zabývat se dobrovolnickou činností seniorů.

Dobrovolnictví je neustále chápáno naší společností jako určitá výjimečnost. Tržní společnost se přenáší i do sociálních vztahů. Proto jsme si ještě nezvykli, že okolo nás mohou existovat lidé, kteří se z občanské pozice věnují dobrovolnické činnosti. Seniorům nelze přisuzovat pouze postavení manipulovatelného objektu, vztah společnosti se neprojevuje pouze poskytováním péče. Lidé mají spolurozhodovat o svých záležitostech. Proto by měla stoupat v dnešní společnosti úloha dobrovolných organizací starých lidí, neboť dobrovolnictví může zmírnit stáří jako sociální handicap.¹

Tématem mé bakalářské práce je *Senioři a dobrovolnictví (v kontextu soudobé občanské společnosti)*. Důvod mého výběru byl jednoduchý. Donedávna jsem žila v třígenerační rodině na malé vsi. Život tří generací je vlastně o velké toleranci, vzájemné pomoci prarodičů, rodičů a dětí, což vyžaduje i určité oběti a ústupky z každé strany. Tato zkušenost mi v životě hodně pomohla,

¹ Srov. PACOVSKÝ, Vl. *O stárnutí a stáří*.

a proto se na některé problémy dívám jinak než moji vrstevníci. Pochopila jsem, že pomoc ve stáří bude potřebovat každý z nás. Z tohoto důvodu jsem si vybrala školu se sociálním zaměřením na teologické fakultě. V předchozím studiu jsem se v rámci školy zapojila do programu dobrovolnické činnosti. Jednalo se o návštěvy seniorů v Domově pro seniory v Prachaticích. Dále jsem se rozhodla vykonávat dobrovolnickou činnost v Domově pro seniory ve Vodňanech. Uzavřela jsem smlouvu s Občanským sdružením Koník ve Strakonících. Po absolvování této činnosti jsem dostala certifikát dobrovolníka. Po studiu jsem začala pracovat v Domově pro seniory ve Vodňanech jako sociální pracovnice, pracuji zde již druhým rokem. Zde jsem se seznámila prostřednictvím projektu pomoci seniorům s pí. Horákovou, která realizuje a organizuje různé druhy spolků na bázi dobrovolnické činnosti a to především „Adopce na dálku“ Arcidiézní charity Praha. Prostřednictvím docházejícího faráře do Domova pro seniory jsem se seznámila s dalšími spolky zabývající se dobrovolnickou činností na Vodňansku.

Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. V teoretické části definuji občanskou společnost a s tím související občanský sektor. V druhé kapitole se zaměřuji na dobrovolnictví (dobrovolnickou činnost) a vysvětluji zde základní pojmy a terminologii a vymezím jeho typy (druhy) dobrovolnické činnosti. V závěru se věnuji životu ve stáří. Zde se zaměřuji na vymezení pojmů stárnutí a stáří, na seniory v kontextu společnosti a na aktivity ve stáří. Přibližuji současné postoje společnosti, které jsou shrnuty do dvou názorových proudů: skeptického a optimistického (koncept úspěšného stárnutí).

Praktická část práce je rozdělena na metodický postup empirického výzkumu. Hlavním cílem této práce je zmapovat motivaci dobrovolníků seniorů k aktivní dobrovolnické činnosti. Dále zjistit, zda převažují mezi dobrovolníky spíše ženy než muži, a také jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory dobrovolníky. Lokality pro výzkum jsem si zvolila Vodňany a Drahonice. Tyto informace byly zjišťovány přímo ve spolcích a sdruženích zabývajících

se dobrovolnickou činností na základě kvantitativního výzkumu – metodou dotazování a technikou standardizovaného rozhovoru s dobrovolníky seniory. Ve své práci vycházím ze subjektivního pohledu dobrovolníků seniorů.

Z literatury byly využity především tituly od M. Potůčka zaměřující se na občanský sektor. J. Tošnera, O. Sozanské zabývající se dobrovolnictvím. A. Grūna a J. Langmeiera a D. Křejiřřové, kteří se zabývají problematikou seniorů.

Každý člověk stárne. Přemýšlet o stáří není tedy jen úkolem starých, ale je důležité pro každého. Náš život bude úspěšný jen tehdy, pokud se k procesu stárnutí postavíme čelem. Stárnutí je základní zkušeností člověka. Uvažovat o stáří znamená zároveň také vždycky přemýšlet o tajemství samotného lidského bytí.²

² GRŮN, A. *Umění stárnout*, s. 6-7.

I Teoretická část

1 Občanská společnost

Občanská společnost (OS) náleží k frekventovaným, ale také značně kontroverzním kategoriím - bývá různě teoreticky pojímána a často figuruje např. i v projevech politiků. Znamé je v českých podmínkách volání po tzv. občanské společnosti u V. Havla, naopak např. V. Klaus zde obvykle varuje před nebezpečím *"třetích cest"* a *"socialistickými svody"* na cestě k tzv. svobodné společnosti. Aktuálnost úvah o OS je umocňována postupující globalizací, kořeny soudobých diskusí však sahají až do antiky a prolínají se celou historií evropského politického myšlení.³

Existují dvě hlavní dimenze zkoumání občanské společnosti. Ta první má více co do činění s veřejnou sférou a diskuzí občanů nad záležitostmi státu a její tradice se jasně odvozuje od systému antické polis.⁴

Druhá dimenze více souvisí s rozvojem politického myšlení v 18. století a týká se občanské společnosti jako soukromé sféry ekonomických transakcí a sdružování, která vytlačuje stát do úzkých liberálních hranic. OS lze definovat na základě prostorové metafory, v rámci níž převládá tvrzení, že je prostorem „dobrovolného asociativního života odlišného od rodiny a institucí státu“.⁵

K formám občanské společnosti řadí někteří politologové dobrovolné asociace a sociální hnutí, které se vyznačují netržně orientovaným chováním a nepolitickými cíli. Dobrovolnost se zde jeví jako základní předpoklad pro vedení otevřeného dialogu.⁶

³ SIRŮČEK, P. *Společnost minus stát?* [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz>>.

⁴ STRNADOVÁ, L. *Současné podoby občanské společnosti. Kritická perspektiva*, s. 15.

⁵ STRNADOVÁ, L. In: RAY, 2004 a CHAMBERS a KOPSTEIN, 2006. *Současné podoby občanské společnosti. Kritická perspektiva*, s. 15.

⁶ Srov. SOKOL, J., MÜLLER, B. K. *Evropa a občanská společnost*, s. 27.

Moderní demokratická společnost je komplexní systém, v němž existuje mnoho různých vrstev angažovanosti občanů, od politické, přes občanskou, až po náboženskou. Všechny se přitom navzájem prolínají a obohacují. Politický diskurs se posunul od ideologických schémat ke stále méně ideologizovaným tématům. A právě v tomto posunu se otevírá velký prostor pro občanskou společnost.⁷

Existuje velmi mnoho možných významů a interpretací občanské společnosti, je proto nezbytné stále počítat s jejími různými významy a kontexty. Koncepty občanské společnosti se nám snaží nabídnout vize vzájemných vztahů mezi demokracií, soukromou sférou, veřejnou sférou, trhem a občanem.⁸

Při zkoumání občanské společnosti je nejčastěji využíván koncept neziskových organizací, které jsou institucionalizovanou formou a součástí občanské společnosti. Souhrnným označením neziskových organizací je pak termín neziskový sektor a jeho synonyma, jako občanský či třetí sektor.⁹

1.1 Občanský sektor

Občanský sektor vytvářejí organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle. Činnost těchto organizací může směřovat buď pouze k uspokojení potřeb a zájmů samotných členů, nebo může být vedena snahou pomoci druhým, či prosazovat nějaký zájem obecný (veřejný). Jak zápor v přídavném jménu napovídá, obecnou charakteristikou neziskových organizací

⁷ PEHE, J. *Občanská společnost v devadesátých letech. In. Člověk a česká společnost na prahu 21. století*, s. 76.

⁸ BLAFKOVÁ, M. *Občanská společnost: Spory mezi generalisty, maximalisty a minimalisty* [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/233-obcanska-spolecnost-spory-mezi-generalisty-maximalisty-a-minimalisty.html>>.

⁹ RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*, s. 20.

je, že jde o institucionálně zprostředkované sdružování občanů vedené jiným než ziskovým motivem.¹⁰

Neziskové organizace tak de facto vyplňují mezeru v nabídce služeb, které poskytuje většinou stát nebo municipalita. Služby nabízené neziskovým sektorem bývají zpravidla velice efektivní, neboť neziskové organizace nejsou nuceny dosahovat při své činnosti zisku. Tyto služby bývají také mnohem cílenější, protože většinou vycházejí ze skutečných potřeb klientů.¹¹

Občanský sektor by nemohl existovat, byl-li by jedinec hnán pouze egoistickými pohnutkami; povaha člověka, s níž tyto instituce počítají a z níž vycházejí, je tedy povahou altruistickou, schopnou pomáhat druhým lidem a živé i neživé přírodě bez nároku na protihodnotu. V tomto pojetí najdeme i rysy člověka jako společenského tvora, který potřebuje a vyhledává přítomnost ostatních pro ni samotnou a je schopen a připraven se s druhými lidmi domluvit a spolupracovat s nimi. S tímto modelem člověka pracuje například Fromm a mnoho dalších psychologů a sociologů, koncipuje jej takto i sociální nauka církve. Model člověka, který ve svém chování sleduje nejen svoje sobecké zájmy, nýbrž i zájmy sociálních celků – kolektivit, v nichž a s nimiž žije, rozpracovává také například Etzioni.¹²

Občanský sektor chápeme jako prostor mezi státem, státními institucemi, trhem, ziskovými soukromými společnostmi a jednotlivými občany nebo skupinami občanů, prostor mezi občanem a rodinou a společností. Pokrývá to, co chtějí jednotliví lidé sami od sebe společně dělat, a to v zájmu společnosti a druhých. Představuje formy činnosti, které většinou mohou fungovat nezávisle

¹⁰ POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*, s. 16.

¹¹ RAKUŠANOVÁ, P. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*.

¹² POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*, s. 16.

na státu a jeho mocenských orgánech. Růst počtu neziskových organizací je spojen s naléhavou potřebou někam patřit, něčeho se zúčastňovat, něco měnit.¹³

1.1.1 Vymezení občanského sektoru

Občanský sektor vyrůstá z podhoubí občanské společnosti; ta pak čerpá zdroje své existence z občanských postojů veřejnosti.¹⁴

Občanství charakterizuje Etzioni jako morální závazek jedince vůči zájmům společnosti, v němž žije. Tento závazek vede lidi k tomu, aby udělali něco pro druhé.¹⁵

Občanskou společnost lze pak chápat jako „...nezávislou samoorganizaci společnosti, jejíž jednotlivé části se dobrovolně zapojují do veřejné činnosti, aby uspokojovaly individuální, skupinové či veřejné zájmy v rámci právně definovaného vztahu mezi státem a společností.“¹⁶

Občanská společnost se prosazuje prostřednictvím neustále se vynořujících, působících a zanikajících sociálních interakcí mezi občany; vytváří příležitost pro občany společně vyjadřovat své názory a hodnoty a promítat je do činů. Zahrnuje dvě základní složky:

- právní rámec vymezující podmínky vztahu mezi státem a samoorganizující se společností,
- sociální aktéry vyznačující se občanským postojem k veřejným záležitostem vymezeným výše – občanstvím.¹⁷

¹³ DOHNALOVÁ, M. In: ETZIONI, 1995. *Občanský sektor. Lidské zdroje v občanském sektoru*. [on-line]. Dostupné na WWW: <http://www.e-cvns/soubory_diskuse/obcanský_sektor.pdf.cz>.

¹⁴ POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*, s. 102.

¹⁵ Tamtéž, s. 102.

¹⁶ POTŮČEK, M. a kol. In: WEIGLE a BUTTERFIELD, 1993. *Veřejná politika*, s. 102.

¹⁷ POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*, s. 102-103.

Občanský sektor je institucionalizovaným vyjádřením života občanské společnosti. Tvoří jej neziskové organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle.¹⁸

Specifičtější rozlišující charakteristikou je, zda se daná nezisková organizace stará výhradně o potřeby a zájmy svých členů, či zda jsou její aktivity orientovány na pomoc druhým, na prosazování a uspokojování veřejných zájmů. Jde samozřejmě spíše o převahu toho či onoho aspektu v jejich činnosti; těžko lze najít organizaci orientovanou výlučně jen na veřejný nebo pouze na skupinový zájem.¹⁹

1.1.1.1 Klasifikace neziskových organizací

Současná právní úprava počítá s různými formami neziskových organizací. Ty mohou být ustaveny jako:

- občanská sdružení (včetně odborů a politických stran),
- církve a náboženské společnosti a jejich účelová zařízení,
- nadace (fondy),
- obecně prospěšné společnosti,
- profesní komory,
- zájmová sdružení právnických osob (zřízená k neziskovým účelům),
- družstva (zřízená k neziskovým účelům).²⁰

¹⁸ POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*, s. 103.

¹⁹ POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*, s. 52.

²⁰ Tamtéž, s. 52.

Občanský sektor prorůstá jako nervová soustava všemi orgány a tkáněmi organismu občanské společnosti. S činnostmi neziskových organizací se nejčastěji setkáváme v následujících druzích aktivit:

- sociální péče,
- zdravotnictví,
- tělovýchova a sport,
- výchova a vzdělávání,
- sdružování sociálních skupin se specifickými zájmy (děti, mládež, ženy, studenti, zdravotně postižení, homosexuálové...),
- péče o životní prostředí,
- bydlení a rozvoj obce,
- bezpečnost osob a ochrana majetku,
- kultura,
- specifická zájmová činnost (například zahrádkáři, chovatelé, rybáři, filatelisté, myslivci, radioamatéři),
- ochrana lidských práv jednotlivců a marginalizovaných skupin,
- odborová činnost,
- profesní a odborná sdružení a komory,
- mír a mezinárodní spolupráce,
- náboženství,
- politika.²¹

1.1.1.2 Strukturálně-operacionální definice občanského sektoru

Občanský sektor se podle Salamona skládá z organizací, které vyhovují pěti podstatným charakteristikám. Tyto organizace jsou:

- formálně ustanoveny a tím alespoň do jisté míry institucionalizovány.

V některých zemích je to stvrzeno psaným dokumentem (statutem

²¹ POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*, s. 53.

nebo organizačním řádem). Nicméně institucionalizace se může projevit i jiným způsobem – například tím, že jsou organizována pravidelná setkání členů či zástupců nebo existují procedurální pravidla či jiné formy strukturovanosti jejich aktivit;

- soukromé (nestátní), to znamená institucionálně oddělené od státní správy. Neziskové organizace nejsou ani součástí veřejné správy, ani nejsou správními radami, v nichž by měli převahu vládní úředníci. To znamená, že nemohou dostávat významnou podporu z veřejných rozpočtů nebo že se představitelé státní správy nemohou účastnit práce v jejich správních radách;
- neziskové, to znamená nerozdělující případný zisk z činnosti svým vlastníkům či správcům. Neziskové organizace mohou nashromáždit zisk, avšak tento zisk musí být užit výhradně k podpoře základního poslání organizace. V tomto smyslu jsou neziskové organizace soukromé organizace, jejichž prvotním účelem není generování zisku. Tato vlastnost odlišuje neziskové organizace od dalšího prvku soukromého sektoru – privátních firem výdělečného charakteru;
- samosprávné, to znamená schopnost řídit sami sebe. Neziskové organizace mají své vlastní nezávislé řídicí procedury, nejsou řízeny zvenčí;
- dobrovolné, to znamená užívající v jistém rozumném stupni dobrovolnou účast na svých činnostech, a to buď výkonem vlastních činností organizace, nebo řízením jejich záležitostí. To znamená, že všechny nebo většina příjmů organizace musí pocházet z dobrovolných příspěvků nebo že většina členů organizace musejí být dobrovolníci.²²

1.1.2 Funkce občanského sektoru

V nejobecnějším vyjádření se občanský sektor uplatňuje ve dvou základních určeních: jeho prostřednictvím se realizují činnosti, o něž lidé projevují zájem

²² POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*, s. 53-54.

a v nichž se chtějí realizovat (sociální funkce), a zároveň se upevňuje politická soudržnost a rozvíjí se politická kultura dané společnosti (politická funkce).²³

Sociální funkci občanského sektoru člení Frič a kol. na servisní (vlastní výkon a poskytování specifických služeb) a participativní (uspokojení potřeby sdružovat se, aktivně se podílet na činnosti dané organizace a ovlivňovat ji). Občanský sektor nabízí lidem možnost svobodně volit formy vlastní spoluúčasti na životě větších společenství, otevírá jim prostor pro seberealizaci v bezprostředních, neodcizených a neformalizovaných podobách sociálních kontaktů a spolupráce, a to jako protipól vnějškových, formálních forem lidského styku, které v životě soudobé společnosti zdaleka převažují.²⁴

Politickou funkci občanského sektoru charakterizuje Kjarum takto: „Neziskové organizace plní v demokratické společnosti dvojí roli. Vytvářejí předpoklad a zároveň doplněk ústavně vymezenému politickému procesu a existenci formálních politických institucí demokratického státu..²⁵

1.1.3 Zdroje občanského sektoru

To, do jaké míry, jak efektivně se občanskému sektoru podaří včlenit se do proudu společenských činností, závisí nepochybně do značné míry na hodnotovém a situačním kontextu. Jako katalyzátor zrodu nových neziskových organizací a občanských iniciativ pak mohou přispět mimořádné události, které otřesou svědomím lidí.²⁶

Gál dovozuje, že občanská hnutí se v demokratické společnosti rodí všude tam, kde lidé cítí problémy, a jsou odhodláni usilovat o jejich řešení.²⁷

²³ POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*, s. 105.

²⁴ POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*, s. 105.

²⁵ POTŮČEK, M. a kol. In: KJARUM, 1992. *Veřejná politika*, s. 105.

²⁶ POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*, s. 56.

²⁷ Tamtéž, In: GÁL, 1995, s. 56.

2 Dobrovolnická činnost

2.1 Dobrovolnictví jako výjimečná činnost

Pod tímto pojmem se skrývá široká paleta činností, které zahrnují nejrůznější okruhy lidského života. Jako pokus o definici pojmu uveďme: „Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti (viz kapitola č.1). Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva – touhou po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny“.²⁸

V době globalizace a nepřetržitých změn se svět stále zmenšuje, je složitější a vzájemná závislost vzrůstá. Dobrovolnictví, individuální nebo skupinová činnost, umožňuje.²⁹

- udržovat a posilovat takové lidské hodnoty, jako jsou družnost, zájem o druhé a služba jiným lidem;
- aby jednotlivci mohli uplatňovat svoje práva a odpovědnost jako příslušníci komunity a aby se zároveň mohli po celý život učit a růst, realizovat veškerý svůj lidský potenciál;
- propojení navzdory rozdílům, které nás neustále rozdělují, abychom mohli žít ve zdravých, udržitelných komunitách a abychom mohli společně usilovat o nalezení nových řešení pro společné úkoly a mohli jsme utvářet náš kolektivní osud.

²⁸ Srov. VALOUŠEK, J. *Dobrovolnická služba*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

²⁹ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 133.

Dobrovolnictví není v lidské společnosti něčím novým, v každé kultuře a společnosti pomáhali ti, kteří na tom byli lépe, méně šťastným, kteří kvůli nemoci, chudobě či přírodní katastrofě pomoc potřebovali. Solidarita a vzájemná pomoc tvoří základ existence lidské společnosti i všech náboženství.³⁰

V současném světě, díky vysokému stupni techniky globálně propojeném a zároveň plném obrovských kontrastů, představuje dobrovolnictví fenomén, překračující hranice států, náboženských i sociálních skupin a ukazující na možnost soužití, které je založené na vzájemné pomoci a solidaritě.³¹

Dobrovolnictví zahrnuje nejen činnost na místní a národní úrovni, ale i také mezistátní a mezinárodní programy. Dobrovolníci hrají nezanedbatelnou roli v humanitárních programech OSN, v technické spolupráci, obraně lidských práv, v procesu podpory demokracie (viz kapitola č.1).³²

Dobrovolnictví v tomto smyslu je vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezená. Dobrovolnictví je často profesionálně organizováno, aniž by ztratilo svoji spontaneitu. Je pravidelným a spolehlivým zdrojem pomoci pro organizaci, která s dobrovolníky spolupracuje, a zároveň zdrojem nových zkušeností, zážitků i příležitostí pro osobní růst dobrovolníků.³³

³⁰ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 23.

³¹ Tamtéž, s. 23.

³² TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 24.

³³ Tamtéž, s. 139.

2.1.1 Charakteristika dobrovolníka

Dobrovolníkem je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti.³⁴

Dobrovolníkem se může stát v podstatě kdokoliv, protože každý z nás umí něco, co může nabídnout druhým. Důvodů, proč se lidé stávají dobrovolníky, je velké množství. Dobrovolná činnost jim může přinést pocit užitečnosti, nové zkušenosti, kontakty, nové dovednosti a mnoho dalšího.³⁵

Role dobrovolníka je vymezena tak, aby se příjemce pomoci na ni mohl v dohodnutém rámci spolehnout. Dobrovolník může být vnímán jako spolehlivý pomocník, na kterého je možné mít podobné nároky jako na placeného zaměstnance.³⁶

2.1.2 Skupiny dobrovolníků

V zemích, kde má dobrovolnictví nepřerušenu tradici, najdeme mezi pomáhajícími všechny věkové i profesní skupiny. U nás je tomu jinak – ...údaje, které zpracovalo Dobrovolnické centrum v Ústí nad Labem. Mezi zájemci o dobrovolnou činnost, kteří se tu v roce 2000 zaregistrovali, jednoznačně převažují ženy – přihlásilo se 125 žen a 16 mužů. Jednoznačně převažovali studenti, kterých bylo 90. Z ostatních sociálních skupin to byli ve stejném množství běžně zaměstnaní lidé i nezaměstnaní (19), dále sedm důchodců a tři ženy na mateřské dovolené. Uvedená čísla potvrzují zkušenosti z ostatních

³⁴ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 35.

³⁵ Srov. VALOUŠEK, J. *Dobrovolnická služba*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

³⁶ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 35.

regionů Čech i Moravy, kde jsou také dobrovolníky převážně mladé ženy – studentky, často z humanitně zaměřených fakult nebo vyšších a středních škol.³⁷

Ze zahraničních údajů vyplývá, že kromě studentů se velká skupina dobrovolníků rekrutuje z řad žen, kterým již odrostly děti, a také z lidí, kteří jsou v penzi. V západních zemích je mezi dobrovolníky také citelně větší zastoupení mužů než žen v České republice. Ale i u nás se situace pomalu mění. V databázi HESTIA – Národního dobrovolnického centra bylo na počátku roku 2001 celkem 200 dobrovolníků a zdá se, že ve velkoměstech se skladba dobrovolníků už začíná měnit směrem k západním standardům.³⁸

V církevních organizacích se mezi dobrovolníky častěji objevují věřící, výjimkou však nejsou ani lidé, kteří se takto nedeklarují. Církevní organizace se vůči nim rozhodně neuzavírají. V naprosté většině organizací bylo jasně řečeno, že důležitější než skupinová příslušnost (např. k určité církvi) jsou obecně lidské charakteristiky, sdílení společných hodnot a motivace pomáhat.³⁹

2.1.3 Motivace dobrovolníka

Motivy lidí chovat se k sobě přátelsky, navzájem si pomáhat, nebo naopak si škodit a ubližovat, utvářejí celé lidské dějiny. O tom, zda jsou lidé v zásadě dobří, či zlí, se přou filozofové již třetí tisíciletí. Na pozitivním či negativním náhledu na podstatu lidské povahy jsou postaveny i ideologie, které hýbou světem.⁴⁰

³⁷ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. In: BERANOVÁ, 2001. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 44.

³⁸ Tamtéž, s. 44.

³⁹ FRIČ, P. a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*, s. 105.

⁴⁰ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 39.

Motivů dobrovolnické činnosti je několik. Z výzkumu P. Friče plyne, že pro 95% českých dobrovolníků je motivem pocit smysluplné práce, 77% dobrovolníků uvádí, že jim jejich činnost posiluje sebevědomí a 71% z nich v dobrovolnictví nalézá vyplnění volného času.⁴¹

Byly vytipovány tři základní deklarované motivace k dobrovolnictví – konvenční, reciproční a nerozvinutá. Jde o motivace, které se navzájem prolínají, ale u konkrétních jednotlivců má některá z nich dominantní vliv.⁴²

Konvenční či normativní motivace. Motivace k dobrovolnictví má konvenční charakter, když se její nositel stal dobrovolníkem proto, že ho k tomu vedly morální normy buď svého nejbližšího okolí, anebo obecná neformální pravidla chování v dané společnosti. V našem případě jde o obojí. Konvenční motivace, která je dominantní u 41% českých dobrovolníků, nese stopy vlivu jak očekávání a vzorů chování v kruhu rodiny a známých, tak morálních imperativů širšího společenství. Ti dobrovolníci, u nichž dominuje konvenční motivace, mají ve svém rozhodování sklon preferovat své náboženské přesvědčení a imponují jim příklady dárcovských aktivit z okruhu příbuzných a přátel. V širším slova smyslu se tato motivace opírá o principy křesťanské morálky a představy o správném způsobu života příslušné vrstvy obyvatelstva. Její nositelé se dobrovolníky stávají zkrátka proto, že se to sluší a patří. Konvenční či normativní motivací se častěji vyznačují starší lidé nad 60 let a věřící.⁴³

Reciproční motivace. Jak už z názvu vyplývá, typ reciproční motivace orientuje svého nositele k tomu, aby v dobrovolné práci hledal prvky, které by byly užitečné i pro něho samého. Recipročně motivovaní dobrovolníci chápou svoji práci jako organické spojení dobra pro jiné a vlastního prospěchu. Typický

⁴¹ NOVOTNÝ, M., STARÁ, I. a kol. In: FRIČ, 2001. *Dobrovolníci v nemocnicích*, s. 7.

⁴² FRIČ, P. a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*, s. 67.

⁴³ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 47.

je pro ně zájem o získávání nových zkušeností, navazování nových vztahů a snaha uplatnit svoje schopnosti a udržovat se prostřednictvím dobrovolné práce v kondici. Tato pragmatická motivace má dominantní vliv na rozhodování 37% českých dobrovolníků a je patrná hlavně u mladých lidí do 30 let s jednoznačně ateistickým světonázorem.⁴⁴

Nerozvinutá motivace. Jde o motivaci, která se omezuje na soubor prvků vytvářejících základní prostor pro rozhodování dobrovolníků. Jde o prvky, jako je důvěra v organizace, pro niž by měli pracovat, přesvědčení o smysluplnosti dobrovolné práce v konkrétním případě a pocit, že se prostřednictvím dobrovolnictví mohou podílet na šíření dobré myšlenky. Tyto tři motivační pilíře mají pro nositele nerozvinuté motivace postačující vliv k tomu, aby se rozhodli dobrovolně pracovat. Dominantní vliv nerozvinuté motivace k dobrovolnictví se projevuje u 23% dobrovolníků. Významně častěji se vyskytuje u vysokoškoláků a osob příslušejících ke střední a starší generaci (od 46 do 60 let).⁴⁵

Z rozhovorů a z anket se stovkami dobrovolníků vyplývá, že ti čeští se od západních příliš neliší. Společně by se shodli na tom, že dobrovolnictví jim přináší nové zážitky, zkušenosti, přátele, možnost seberealizace i možnost být někomu užitečný.⁴⁶

2.1.3.1 Negativní motivace

Každý kdo zodpovídá za práci s dobrovolníky, by měl být informován o existenci motivů, které jsou zejména pro nezištnou službu jiným lidem nebezpečné. Znat tyto motivy nestačí, je třeba umět je včas rozpoznat a zájemce o spolupráci s více zápornými motivy korektně odmítnout.⁴⁷

⁴⁴ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 39.

⁴⁵ Tamtéž, s. 47.

⁴⁶ Tamtéž, s. 47.

⁴⁷ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 45-46.

Zvýšenou opatrnost by každá nezisková organizace měla projevit vůči následujícím motivům uchazeče o dobrovolnou práci.⁴⁸

1. Touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat vlastní duševní rovnováhu.
2. Osamělost a z ní pramenící touha potkat ještě ubožejší lidi.
3. Pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti.
4. Nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi.
5. Panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv.

Ve všech těchto případech deklarovaná snaha pomoci zakrývá skutečnou touhu po moci nad někým jiným, po uznání apod. Pokud je nebezpečný motiv velmi silný, nebo je kombinován s některým z dalších negativních motivů, může nerozeznán silně poškodit klienta a vztahy mezi členy dobrovolnického týmu.⁴⁹

2.1.4 Bariéry rozvoje dobrovolnictví

Dobrovolnictví je naší veřejností chápáno dosud jako něco výjimečného, proto hlavní bariéru rozvoje dobrovolnictví představuje pasivitu při vyhledávání a získávání dobrovolníků. Tento nedostatek si pracovníci začínají uvědomovat a plánují zlepšení např. zavedením role koordinátora dobrovolníků.

⁴⁸ Srov. TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 46.

⁴⁹ Tamtéž, s. 46.

Další možné bariéry:

- nedostatečné řízení činnosti dobrovolníků;
- obavy z rizik úrazu;
- obavy ze zneužití klienta dobrovolníkem;
- nedůvěra v čestné motivy dobrovolníka;
- pracovní vytíženost současných pracovníků;
- nedostatek informací o dobrovolnictví;
- názor, že u nás nejsou zájemci o dobrovolnictví.

2.2 Druhy dobrovolnictví

Dobrovolnictví má řadu forem a vyskytuje se na mnoha místech, kde se jich často ani nevšimneme – pomůžeme-li sousedovi s nákupem do schodů nebo neznámému člověku přejít silnici, uklidíme-li před domem a prospějeme tak širšímu okolí. Každý člověk má vrozenou schopnost darovat dobrovolně a nezištně svůj čas a práci, lišíme se pouze v tom, do jaké míry a v jaké formě jsme ochotni tak činit.⁵⁰

Dárcovství

Dárcovství si již u naší veřejnosti našlo své místo. Pro stále více lidí je přirozené jednorázově přispívat na veřejně prospěšné účely či do sbírek pro obyvatele postižené přírodními katastrofami. Je to jednoduchá pasivní forma, jak jednorázově uspokojit své vlastní svědomí a zároveň vložit peníz na dobrý účel. Věnovat svůj čas a energii jako dobrovolník již vyžaduje větší odhodlání a nadšení.

Dobrovolná občanská výpomoc

Dobrovolná občanská výpomoc je tradiční součástí jakékoli společnosti již od prvopočátku její existence. Jedná se o systém vzájemných protislužeb,

⁵⁰ *Druhy dobrovolnictví*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

který se úspěšně rozvíjel v uplynulém období totalitní společnosti díky absenci normálně fungujícího trhu i služeb. Tento systém se rozrostl do nevídaných rozměrů a připomínal spíše starověkou ekonomiku. Stalo se tradicí, že v okruhu svých známých či spolupracovníků si lidé půjčovali nářadí i oblečení, obydlí a vozidla, za přidružené výměny aktuálních, více či méně relativních informací. Během uplynulých deseti let se tyto formy dobrovolnictví postupně transformují v tržní vztahy, ale jsou doposud běžné v rámci rodiny, širšího příbuzenstva a sousedských vztahů. Na venkově si lidé ještě dnes navzájem pomáhají při sklizni či stěhování.

Jedním ze způsobů, který organizuje větší skupinu lidí na stejném principu dobrovolnictví a který se snaží odpoutat od závislosti na peněžním systému současné společnosti, je LES – lokální ekonomická síť. LES je systém vzájemně výměnných služeb či zboží na základě imaginárních plateb. Jde vlastně o obchod bez peněz, ve kterém členové směňují drobné výpomoci a služby, domácí opravy či zboží a vypěstované ovoce v rámci určité lokality – města, kraje, regionu.⁵¹

Dobrovolnictví vzájemně prospěšné

Dobrovolnictví vzájemně prospěšné je činnost, kterou vykonávají členové určitého sdružení či klubu v zájmu realizace svých cílů a poslání. Po politické změně v roce 1989 došlo v ČR k nebyvalému rozvoji neziskového sektoru. Byly obnoveny spolky a sdružení, minulým režimem potlačené, řada z nich získala v rámci restitucí původní majetek a mohla tak pokračovat ve své činnosti. Patří k nim například Sokol, kterým se v krátké době podařilo znovu vytvořit celostátní síť organizací, které jsou v podstatné míře postaveny na dobrovolné práci svých členů.⁵²

Vedle toho vznikly tisíce nových organizací, které staví svoji činnost na lidském nadšení a dobrovolné práci. Jedná se o mnoho kulturních, sportovních,

⁵¹ *Druhy dobrovolnictví*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

⁵² *Srov. Druhy dobrovolnictví*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

dětských a mládežnických organizací, kde určité skupiny občanů dobrovolně sami pro sebe a své přátele realizují řadu aktivit.

Patří sem i organizace, které se snaží pomáhat svým členům, kteří jsou nějakým způsobem ve společnosti znevýhodněni, ať již jsou to senioři (např. Život 90), Romové (např. Nadace Tolerance, Člověk v tísni – Společnost při České televizi, Sdružení dětí a mládeže Romů, HOST) nebo handicapovaní (např. Pražská organizace vozíčkářů, nadace Duha, Český paralympijský výbor).⁵³

Ve všech těchto sdruženích a spolcích jsou při organizování volnočasových aktivit každoročně odpracovány desetitisíce hodin zdarma, které spolu se sbírkami, finančními i věcnými, přispívají ke zvýšení kvality života svých členů.

Dobrovolnictví veřejně prospěšné

Dobrovolnictví veřejně prospěšné vychází z ochoty občanů angažovat se svobodně a podle svého přesvědčení, ať již pro druhé nebo pro určité změny ve společnosti. Oproti vzájemně prospěšnému dobrovolnictví je u tohoto typu dobrovolnictví na prvním místě potřeba být užitečný svému okolí. Klasickým příkladem jsou dobrovolní dárci krve či horská služba, ale i skauting a YMC. Po roce 1989 se u nás stala platformou pro tento typ dobrovolnictví řada nevládních neziskových organizací, které se snaží získat pro svoji činnost dobrovolníky z řad veřejnosti, ať již se jedná o jednorázové akce nebo dlouhodobou dobrovolnou spolupráci.⁵⁴

Dobrovolná služba

Dobrovolná služba je obvykle dlouhodobý (až několikaměsíční) závazek věnovat se dobrovolné práci často mimo svoji zem. V ČR se tento typ dobrovolnictví objevuje až po roce 1989, kdy k nám přijela řada dobrovolníků

⁵³ *Druhy dobrovolnictví*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

⁵⁴ *Druhy dobrovolnictví*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

především z USA a západoevropských zemí, jejichž činnost byla zaměřena převážně na výuku jazyků. Postupem času vznikají české organizace, které se věnují vysílání dobrovolníků do zahraničí, ať již na skupinové „pracovní tábory“ či na samostatné studijní a vzdělávací pobyty v humanitárních či ekologických organizacích. Různé organizace poskytují různé výhody, pojištění, kapesné, příspěvek na stravu a bydlení apod. Některé organizace pouze dobrovolníky vysílají, často však pracují recipročně. Různé druhy dobrovolné služby v ČR se věnují organizacím jako např. Mládež pro Evropu s novým programem Evropské dobrovolné služby, United Nations Volunteers dobrovolníci OSN jsou činní po celém světě, Bohemia Corps se snaží o posílení právního zabezpečení dobrovolníků, INEX – sdružení dobrovolných aktivit, SCI – Service Civil International – průkopník dobrovolnictví.⁵⁵

2.3 Typy dobrovolné činnosti a služby

Dobrovolnictví z hlediska cesty, kterou se ubírá:⁵⁶

- Dobrovolnictví, jež vzniká „zdola nahoru“ – založené na neformální skupině přátel, která se pustila do společné činnosti a postupně zraje k neformální strukturované skupině, a dále až k registrované neziskové organizaci. Tímto způsobem začínala po roce 1989 řada neziskových aktivit a hnutí – některé zanikly, jiné zůstaly na čistě dobrovolné úrovni, ale většina z nich je dnes součástí neziskového sektoru jako funkční a potřebná občanská sdružení, účelová zařízení církví či obecně prospěšné společnosti.

V tomto případě působí pozitivně spontánní nadšení všech zúčastněných, jež pomáhá překonávat počáteční obtíže. Problémy mohou nastat, když organizace dosáhne určité úrovně, která již vyžaduje profesionální řízení, ať dobrovolníků, či profesionálů. Skupina přátel, jež se dobrovolně zapojila

⁵⁵ *Druhy dobrovolnictví*. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

⁵⁶ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 38-39.

do určité činnosti, se pochopitelně brání formálnímu uspořádání, rozdělení rolí a kompetencí. O potřebě řízení profesionální organizace není pochyb, ale řízení potřebují i dobrovolníci, aby jejich činnost mohla být dlouhodobě úspěšná.

- Dobrovolnictví, které působí „zvenčí dovnitř“ – v tomto případě jde o strukturovanou organizaci, v níž pracují profesionálové a která se rozhoduje začít s dobrovolníky spolupracovat či stávající spolupráci s dobrovolníky lépe organizovat. Jedná se o např. o domovy seniorů, nemocnice a školy.

Zde je pozitivním prvkem profesionální zázemí organizace, problémem se může stát nově vytvářený vztah mezi „domácími“ zaměstnanci a přicházejícími dobrovolníky, kteří mohou být vnímáni jako cizorodý prvek. Zaměstnanci mohou mít obavy, že jim dobrovolníci „berou práci“, nebo naopak přinesou nové starosti, že budou nespolehliví, že jim budou vidět „pod pokličku“.⁵⁷

Organizace, které mají jasnou vizi svého poslání a kvalitní profesionální management a v nichž se podaří překonat počáteční rozpaky a obavy z dobrovolníků, jsou rychle a účinně schopné přijmout dobrovolnictví jako nedílnou součást jejich činnosti.⁵⁸

⁵⁷ TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 39.

⁵⁸ Tamtéž, s. 39.

3 Život ve stáří

3.1 Stárnutí a stáří

Stáří je konečná etapa geneticky vyměřeného trvání života. Světová zdravotnická organizace doporučila (WHO) 15-letou periodizaci stáří:

- 60 - 74 let rané stáří (presenium),
- 75 - 89 let vlastní stáří (senium),
- 90 a více let dlouhověkost.

Stáří je přirozený a předvídatelný proces změn, ale vyznačuje se značnou variabilitou v typech a rychlosti. Týká se našeho fyzického vzhledu, energetického stavu, duševních schopností a společenského života. Změny jsou většinou z nás vnímány jako ztráty, protože nás nutí vzdát se řady situací, přijmout nové role a poradit si s omezenějšími schopnostmi.⁵⁹

Stárnutí je proces, který se projevuje změnami v průběhu času. Tento proces je involuční, nezvratný a velmi individuální a je podmíněn geneticky, tak i působením vnějšího prostředí.⁶⁰

3.2 Senioři v kontextu společnosti

Problematika stáří se stává v současné západní společnosti stále závažnějším celospolečenským problémem, protože z hlediska demografického vývoje dochází postupně ke stárnutí populace (tj. nárůstu procentuálního zastoupení seniorů v populaci) vlivem prodlužování délky života při současném poklesu počtu narozených dětí. Proto se zejména v posledních dvaceti letech věnuje pozornost problematice stáří i na mezinárodní úrovni (např. Mezinárodní akční plán OSN

⁵⁹ TOŠNEROVÁ, T. *Jak si vychutnat seniorská léta*, s. 14-15.

⁶⁰ HAYFLICK, L. *Jak a proč stárneme*.

k problematice stárnutí z r. 1980, Zásady OSN pro seniory z r. 1991 ap.). Současné celospolečenské programy kladou hlavní důraz nikoliv na další prodlužování života, ale zejména na podporu kvality života ve stáří; zdůrazňovány jsou především principy nezávislosti, participace, seberealizace a důstojnosti starých lidí. Prosazuje se koncepce „úspěšného stárnutí“ – nárůst starší populace nemusí nutně znamenat zvýšení počtu osob závislých a nemocných, je-li společností dostatečně zajištěna prevence vzniku závislosti.⁶¹

Některé starší teorie stárnutí (především Cummingsová a Henry) viděly nejpodstatnější znak stáří ve stále výraznějším pozbyvání sociální angažovanosti a ve ztrátě společenských vztahů. Od starých lidí se prý stejně jako od dětí očekává, že budou sledovat jen vlastní uspokojení, že budou usilovat o to, aby je okolí chápalo a jen v nepatrné míře budou na sebe brát povinnosti. Úspěšné stárnutí podle tohoto názoru spočívá v tom, že starý člověk dobrovolně přijímá sociální neangažovanost a postupně se vzdává dřívějších náročných úkolů a společenských funkcí. Tak jsou staří lidé ve významných činnostech nahrazováni mladšími – společnost se tím obnovuje a vyvíjí.⁶²

Práce starých lidí má být osvobozena od tlaku srovnávání s ostatními. Potřebuje volnější přístup a nezištnost; přesun od věčně funkčního pojetí práce k důrazu na lidství. Staří lidé, kteří se nasazují pro ostatní a rozvíjejí svůj cit pro potřeby druhých lidí, jsou spokojenější než ti, kteří se stáhnou do sebe a zabývají se jen sami sebou.⁶³

Potřebujeme dnes v naší společnosti získat nový smysl pro moudrost a pro stáří. Tím pozvedneme a ochráníme poklad, který společnost v sobě ukrývá. Zároveň nám ocenění stáří umožní pozitivně vnímat své vlastní stárnutí. Každý člověk stárne. Přemýšlet o stáří není tedy jen úkolem starých, ale je důležité

⁶¹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 191-192.

⁶² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. In: CUMMINGSOVÁ a HENRY, 1961. *Vývojová psychologie*, s. 192.

⁶³ GRÜN, A. *Umění stárnout*, s. 61-62.

pro každého. Náš život bude úspěšný jen tehdy, pokud se k procesu stárnutí postavíme čelem. Stárnutí je základní zkušeností člověka. Uvažovat o stáří znamená zároveň také vždycky přemýšlet o tajemství samotného lidského bytí.⁶⁴

Mnoho starých lidí má světu co říci, většina z nich ale postrádá fórum, kde by své poselství mohli přednést. Jestliže staří lidé dostanou možnost vyjádřit to pravé bohatství, které v nich spočívá, a jestliže najdou posluchače či pozorovatele, pak bude umění stárnout vydařené.⁶⁵

3.2.1 Aktivity ve stáří

Většina současných koncepcí „úspěšného stárnutí“ i ostatní programy zaměřené na posilování kvality života a úspěšnou adaptaci ve stáří tedy dnes spíše kladou hlavní důraz na udržení dostatečné aktivity lidí vysokého věku: nečinnost je patogenní tělesně (atrofie svalů, smyslových orgánů z nečinnosti; imobilizační syndrom, kdy člověk ztrácí pohybové i další dovednosti, je-li po delší dobu upoután na lůžko) i psychicky a sociálně. Negativní vlivy nečinnosti nebo podnětové, ale i emoční deprivace jsou přitom ve starším věku daleko výraznější než dříve a vedou k urychlení přirozených involučních změn. Výzkumy ovšem ukazují, že při přiměřené aktivizaci – např. i po jen krátkém tréninku pružnosti myšlení a řešení nových problémů – dosahují mnohé starší osoby výkonů v testech fluidní inteligence plně srovnatelných s výkony mnoha lidí mladých. Aktivizační programy jsou rozvíjeny úspěšně jak na úrovni preventivní (zaměření na zdravou stárnoucí populaci), tak i na úrovni léčebné – vlastní terapie (např. kognitivní rehabilitace po cévních mozkových příhodách) i sekundární prevence (např. u lidí s počínající demencí může totiž přiměřená aktivizace značně zlepšovat kvalitu života a zpomalit postup choroby). Aktivizační programy bývají zařazovány i do komplexní psychoterapeutické péče

⁶⁴ GRÜN, A. *Umění stárnout*, s. 6-7.

⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

o osoby s poruchami adaptace (např. po přechodu do domova důchodců či jiné ústavní péče).⁶⁶

Někteří lidé, kteří se dožívají věku přes osmdesát či devadesát let, zůstávají plně soběstačnými, aktivními a produktivními, ostatním účinně pomáhají a jsou i osobně šťastní. Většina doporučení, jak realizovat „úspěšné stárnutí“, odpovídá ostatně obecným zásadám duševní hygieny vůbec: zachovat si šíři zájmů, udržet se v aktivitě – v rovnováze s nezbytným odpočinkem, uspořádat si životní náplň podle svého dřívějšího zaměření tak, aby zahrnovala fyzickou i duševní činnost, být stále otevřen vůči novým poznatkům a usilovat o adaptaci na nové požadavky, udržovat pozitivní přátelské vztahy a navazovat nové vztahy, pomáhat při výchově dětí, mít potěšení z dobrých věcí, které život dosud dává, a plně jich užívat – a také vyhýbat se emočně rozrušujícím situacím, ale zvládat vše s moudrostí, která vyplývá z větší nezávislosti na okamžitých situacích a z pohledu na život v jeho celku.⁶⁷

Do jaké míry a jak širokému spektru aktivit se lidé v seniorském věku věnují je do značné míry určeno věkem vzhledem k důležitosti fyzických a psychických sil, ale ze stejného důvodu jsou zde i výrazné individuální nerovnosti (nestárneme všichni stejným tempem). Základní souvislost zde platí, ale není zásadní. Dalším intervenujícím faktorem je vzdělání (jež je současně indikátorem dalších individuálních charakteristik jako profesní minulost a zkušenosti či celková kulturnost). Vzdělanostní úroveň determinuje aktivní přístup k životu v každém věku.⁶⁸

⁶⁶ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 195.

⁶⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*.

⁶⁸ KUCHARŮVÁ, V. *Život ve stáří*, s. 57. [on-line]. Dostupné na WWW: <<http://www.vupsv.cz>>.

II Praktická část

1 Cíl šetření

Cílem této sondy je zmapovat okolnosti motivace, které vedou dobrovolníky seniory k aktivní dobrovolnické činnosti ve Vodňanech a v Drahonicích, dále zjistit jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory – dobrovolníky a jestli mezi dobrovolníky seniory převažují více ženy nebo muži.

2 Metodika výzkumné sondy

2.1 Formulace hypotéz

Cíl bude naplněn formou kvantitativního výzkumu a na základě následujících hypotéz.

Hypotéza č. 1 (dále jen H1)

H1: Domnívám, že motivace k dobrovolnictví spočívá na morálních hodnotách každého jednotlivého dobrovolníka a na jeho zkušenostech (senior – dobrovolník), v pocitu smysluplné práce a ve vyplnění volného času, ale také na vlivu prostředí, které ho obklopuje.

Hypotéza č. 2 (dále jen H2)

H2: Domnívám se, že v občanské společnosti, pro kterou je typické i dobrovolnictví, převažují mezi dobrovolníky spíše ženy.

Hypotéza č. 3 (dále jen H3)

H3: Domnívám se, že pro tuto společnost seniorů dobrovolníků je typické dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné.

2.2 Použité metody a techniky sběru dat

Pro výzkum ve své bakalářské práci jsem použila metodu dotazování a techniku standardizovaného rozhovoru se seniory vykonávající dobrovolnickou činnost. Výzkum byl proveden v různých spolcích a sdružení zabývajících se dobrovolnictvím na území jižních Čechách. Vybrané lokality byly: Vodňany a Drahonice.

Dotazník

Dotazníkové šetření jsem provedla s vybranými seniory - dobrovolníky, působící v různých spolcích a sdruženích zabývajících se dobrovolnickou činností ve Vodňanech.. Spolky: „Adopce na dálku“ Vodňany a Svaz tělovýchovy a sportu Vodňany. Pomocí dotazníkového šetření s respondenty bylo zjišťováno: druh vykonávající dobrovolnické činnosti, kde dobrovolníci senioři získali informace o své dobrovolnické činnosti, motivace, náplň dobrovolnické činnosti, přínos dobrovolnické činnosti, pohlaví.

Dotazník pro účely výzkumu na základě otázek spojených s dobrovolnictvím specializován pouze na dobrovolníky je konstruován v jedné verzi (viz Příloha č. I.). Dotazník obsahuje 20 otázek. V úvodu dotazníku byli senioři dobrovolníci požádáni o poskytnutí informací a seznámeni s tím, k jakému účelu budou získané údaje sloužit.

Dotazník, který jsem použila k výzkumu obsahuje tyto otázky:

uzavřené – nabízejí varianty odpovědí, není možnost vlastní odpovědi (otázky č. 8, 11, 12, 13, 14)

polouzavřené – nabízejí jak připravené odpovědi, tak i možnost vlastní volby (otázky č. 6, 10, 15)

otevřené – nenabízejí připravené odpovědi, respondent odpovídá sám (otázky č. 1, 2, 3, 3 a), 4, 5, 7, 8 a), 9)

identifikační – zjišťují pohlaví, věk, rodinný stav, dosažené vzdělání, současné postavení (výdělečně činný) respondentů (otázky č. 16, 17, 18, 19, 20)

Standardizovaný rozhovor

Standardizovaný (řízený) rozhovor jsem vedla s vybranými seniory - dobrovolníky, působící v různých spolcích a sdruženích zabývajících se dobrovolnickou činností ve Vodňanech a v Drahonicích.. Spolky: Křesťanské společenství mužů „Abrahám“ a Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami Vodňany (Drahonice). Pomocí standardizovaného (řízeného) rozhovoru s respondenty bylo zjišťováno: druh vykonávaných dobrovolnických činností, kde dobrovolníci senioři získali informace o své dobrovolnické činnosti, motivace, náplň dobrovolnické činnosti, přínos dobrovolnické činnosti, pohlaví.

Rozhovor s respondenty probíhal na základě předem připravených otázek pomocí jedné verze dotazníku (standardizovaného rozhovoru), který zároveň slouží k registraci získaných odpovědí. Standardizovaný rozhovor pro dobrovolníky (viz Příloha č. II.) obsahuje celkem 20 otázek. V úvodu dotazníku byli senioři dobrovolníci požádáni o poskytnutí informací a seznámení s tím, k jakému účelu budou získané údaje sloužit.

Standardizovaný rozhovor (forma dotazníku) pro dobrovolníky, který jsem použila k výzkumu obsahuje tyto otázky:

uzavřené – nabízejí varianty odpovědí, není možnost vlastní odpovědi (otázky č. 8, 11, 12, 13, 14)

polouzavřené – nabízejí jak připravené odpovědi, tak i možnost vlastní volby (otázky č. 6, 10, 15)

otevřené – nenabízejí připravené odpovědi, respondent odpovídá sám (otázky č. 1, 2, 3, 3 a), 4, 5, 7, 8 a), 9)

identifikační – zjišťují pohlaví, věk, rodinný stav, dosažené vzdělání, současné postavení (výdělečně činný) respondentů (otázky č. 16, 17, 18, 19, 20)

3 Realizace výzkumu

Výzkum jsem realizovala v měsících leden, únor 2010 formou dotazníku a standardizovaného (řízeného) rozhovoru s dobrovolníky seniory. Za výzkumný vzorek ke zpracování bakalářské práce byli zvoleni senioři dobrovolníci 60letí a starší. Vybrané lokality byly: Vodňany, Drahonice a Strakonice. Výzkum byl proveden v různých spolcích a sdružení zabývajících se dobrovolnictvím, ale i při neformálních setkáních již ve zmíněných lokalitách. Prvním krokem byla telefonická domluva na osobní setkání se seniory dobrovolníky a jejich seznámení s výzkumem. Žádný z vybraných seniorů dobrovolníků mi dotazníkové šetření a rozhovor neodmítl. Dotazování a standardizovaný (řízený) rozhovor byly vedeny ve skupině a s určitým vzorkem respondentů také individuálně v jeho přirozeném domácím prostředí, kde byla zaručena diskrétnost, nerušenost. Reakce dobrovolníků seniorů na oslovení a požádání o vyplnění dotazníků a provedení standardizovaného (řízeného) rozhovoru byly téměř shodné, pozitivní a přijaté s nadšením. Náš rozhovor a dotazníkové šetření trvalo přibližně 45 - 60 minut.

4 Popis výzkumného terénu, vzorku a prezentace výsledku jednotlivých technik

4.1 Dotazník

4.1.1 Popis výzkumného terénu

Přehled spolků a sdružení, kde jsem výzkum prováděla:

- „Adopce na dálku“ Vodňany
- Svaz tělovýchovy a sportu Vodňany

Vodňany jsou město v jižních Čechách, okres Strakonice, 27 km severozápadně od Českých Budějovic. Vodňany mají rozlohu 36,35 km² a čítají 6 657 obyvatel. Leží ve výšce 398 m nad mořem. V současné době má město 9 místních částí. Město je známé svou rybářskou a rybníkářskou tradicí.

- **„Adopce na dálku“ Vodňany**

Tato iniciativa je součástí mezinárodního projektu. Provádí ji spolek 25 senierek z vodňanské farnosti za pomoci projektu „Adopce na dálku“ Arcidiecézní charity Praha. Podporují školní výuku jednoho indického chlapce. Tento spolek senierek vznikl v roce 2004.

- **Svaz tělovýchovy a sportu Vodňany**

Pod tento svaz spadá Sokol a Český klub turistů.

4.1.2 Popis vzorku respondentů

Těmto respondentům jsem předložila jednu verzi dotazníku (pro dobrovolníky).

Od dobrovolníků jsem získala celkem 27 dotazníků (pro grafické znázornění budu 27 považovat za 100%). Pro přehlednější grafické znázornění identifikačních otázek (od č. 16.- 20.) do tabulek, budu využívat písmena od A – E.

Tabulka A – Zastoupení respondentů podle pohlaví

Pohlaví	Počet	Procenta
Muž	0	0%
Žena	27	100%
Celkem	27	100%

100% dotazovaných představovaly ženy .

Tabulka B – Zastoupení respondentů podle věku

Věk	Počet	Procenta
60 - 70	23	85%
71 - 80	4	15%
Celkem	27	100%

Pro lepší přehled jsem sestavila tabulku s věkovými kategoriemi, do kterých jsem zařadila seniory dobrovolníky. Velké procento dobrovolníků seniorů činí mezi 60 – 70 lety.

Tabulka C – Zastoupení respondentů podle rodinného stavu

Rodinný stav	Počet	Procenta
Svobodný/á	3	11%
Ženatý/vdaná	8	30%
Rozvedený/á	0	0%
Vdovec/vdova	16	59%
Celkem	27	100%

Z tabulky lze vyčíst, že nejvíce seniorů dobrovolníků je vdov.

Tabulka D – Zastoupení respondentů podle vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet	Procenta
Základní	6	22%
Vyučen/a	4	15%
Vyučen/a s maturitou	1	4%
Středoškolské	12	44%
Vyšší odborné	1	4%
Vysokoškolské	3	11%
Celkem	27	100%

Nejčastěji mají respondenti středoškolské vzdělání (44%).

Tabulka E – Zastoupení respondentů podle současného zaměstnání (postavení ve společnosti)

Zaměstnání	Počet	Procenta
V důchodu bez výdělečné činnosti	24	89%
V důchodu s výdělečnou činností	3	11%
Celkem	27	100%

Ve většině případu jsou dotazovaní v důchodu bez výdělečné činnosti.

4.1.3 Prezentace výsledků šetření

4.1.3.1 Výsledky dotazníku pro dobrovolníky

Výsledky dotazníku pro dobrovolníky jsou uvedeny viz Příloha č. III.

4.2 Standardizovaný rozhovor

4.2.1 Popis výzkumného terénu

[Materiál k výzkumu jsem získala ve vybraném městě a obci na jihu Čech (Vodňany, Drahonice). Výzkum týkající se dobrovolníků jsem prováděla přes různé spolky a sdružení zabývající se dobrovolnickou činností].

Přehled spolků a sdružení, kde jsem výzkum prováděla:

- Křesťanské společenství mužů „Abrahám“
- Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami Vodňany (Drahonice)

- **Křesťanské společenství mužů „Abrahám“**

Vzniklo v roce 2000, kdy se skupina věřících mužů scházela před kostelem ve Vodňanech. Chán Josef, který byl členem skupiny, navrhl, že by se mohli scházet 1x za měsíc. Toto společenství je určeno pouze věřícím mužům (římskokatolického nebo řeckokatolického vyznání) nad 50 let. Dříve mělo toto společenství název „Šedá farní rada“. Má 15-20 členů. Člen společenství ve věku od 50 do 59 let má hlas poradní, člen ve věku 60 let a více má hlas rozhodující. Společenství má také hlasovací právo. Čestný předseda: funkce je nevolitelná, zastává ji automaticky nejstarší člen společenství. Výkonný předseda: funkce je volená členy s hlasem rozhodujícím. Do této funkce může být zvolen

člen, který je starší 60 let, požívající výhod starobního důchodu. Předmětem činnosti jsou přátelská setkání členů.

Drahonice jsou obec ležící v severozápadní části Jihočeského kraje, v okrese Strakonice, asi 8 km severozápadně od města Vodňany. K obci náleží i vesnice Albrechtice. Drahonice mají rozlohu 12,72 km² a čítají 343 obyvatel. Leží ve výšce 468 m nad mořem. Drahonice mají 2 místní části. První písemná zmínka o Drahonicích je z roku 1253. Památky: původní tvrz, sídlo rodu pánů z Drahonic, ze které zbyla jen dvoupatrová válcová věž se střílnovými okénky, krakorci a částí portálu; v blízkosti věže se nachází zámek s velkým dvorcem; dále se na návsi nachází kaple z roku 1840.

- **Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami Vodňany**

Civilizační choroby: diabetes, tělesně postižení, onkologické choroby, zrakově a sluchově postižení. Sdružení má 12 členný výbor. Členská schůze je 2x do roka. Součástí schůze jsou přednášky lékařů a poradenství. Sdružení má cca 100 členů. Předsedkyně tohoto sdružení je od roku 1990 paní Urbanová, která vede a poskytuje v rámci organizace v Drahonicích různé kulturní činnosti. Dále organizuje rekondiční a rekreační pobyty, cvičení za podpory okresního výboru ve Strakonici. Pobyty přizpůsobuje zdravotnímu stavu. Soustřeďuje cca 30 žen. Dále je aktivní členka ČČK.

4.2.2 Popis vzorku respondentů

S dobrovolníky jsem provedla 21 standardizovaných rozhovorů na základě předem připravených otázek pomocí dotazníku (pro potřebu grafického zpracování budu 21 považovat za 100%). Pro přehlednější grafické znázornění identifikačních otázek (od č. 16.- 20.) do tabulek, budu využívat písmena od F – CH.

Tabulka F – Zastoupení respondentů podle pohlaví

Pohlaví	Počet	Procenta
Muž	20	95%
Žena	1	5%
Celkem	21	100%

95% respondentů představovaly muži. Pouze 1 žena.

Tabulka G – Zastoupení respondentů podle věku

Věk	Počet	Procenta
60 - 70	7	33%
71 - 80	9	43%
81 - 90	3	14%
91 a více	2	10%
Celkem	21	100%

Pro lepší přehled jsem sestavila tabulku s věkovými kategoriemi, do kterých jsem zařadila seniory dobrovolníky. Nejvyšší procento dobrovolníků seniorů činí mezi 71 – 80 lety.

Tabulka G – Zastoupení respondentů podle rodinného stavu

Rodinný stav	Počet	Procenta
Svobodný/á	0	0%
Ženatý/vdaná	15	71%
Rozvedený/á	2	10%
Vdovec/vdova	4	19%
Celkem	21	100%

Vysoké procento respondentů je ženatých a vdaných.

Tabulka H – Zastoupení respondentů podle vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Počet	Procenta
Základní	4	19%
Vyučen/a	11	52%
Vyučen/a s maturitou	0	0%
Středoškolské	5	24%
Vyšší odborné	0	0%
Vysokoškolské	1	5%
Celkem	21	100%

Nejčastěji mají respondenti vzdělání vyučen (přes 50% seniorů).

**Tabulka CH – Zastoupení respondentů podle současného zaměstnání
(postavení ve společnosti)**

Zaměstnání	Počet	Procenta
V důchodu bez výdělečné činnosti	20	95%
V důchodu s výdělečnou činností	1	5%
Celkem	21	100%

Ve většině případu jsou senioři v důchodu bez výdělečné činnosti.

4.2.3 Prezentace výsledků šetření

4.2.3.1 Výsledky rozhovoru pro dobrovolníky

Výsledky rozhovoru pro dobrovolníky jsou uvedeny viz Příloha č. IV.

5 Vyhodnocení výsledků výzkumu

Převážná většina dotazovaných (93%) uvedla, že se věnuje Adopci na dálku, která je směřována dětem a malá část respondentů (7%) se věnuje zdravotní tělovýchově a turistice. Jedná se o organizované sdružení spadající do dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. U provedených rozhovorů s respondenty vyplynulo, že senioři dobrovolníci se věnují dobrovolnické aktivitě v Křesťanském společenství mužů „Abrahám“. Jen jeden respondent uvedl,

že se věnuje dobrovolnické činnosti ve více sdruženích jako je Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami a Český červený kříž.

Většina dotazovaných (63%) uvedla, že typickou dobrovolnickou činností je dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Dále respondenti uváděli varianty dárcovství a dobrovolná občanská výpomoc (26%), dobrovolná občanská výpomoc a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Z toho vyplývá, že třetím druhem dobrovolnictví, které bylo uváděno respondenty je dobrovolná občanská výpomoc. Většina respondentů ze získaných rozhovorů (57%) uvedla, že typickou dobrovolnickou činností je dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Z dotazovaných (93%) odpovědělo, že náplní jejich dobrovolnické činnosti jsou peněžní dary což je forma dárcovství

Senioři dobrovolníci získali informace o dobrovolnické činnosti, kterou v současné době vykonávají prostřednictvím církve. Jen jeden respondent odpověděl, že informace získal na základě Českého červeného kříže.

Respondenti uvedli jako motivaci k současné dobrovolnické činnosti snahu někomu pomoci a kontakt s lidmi a společenství. Za svůj největší úspěch ve své dobrovolné činnosti považují dobrovolníci senioři možnost pomoci potřebným, upřímné společenství a být v kontaktu s lidmi. Znamená to, že pro motivaci k dobrovolnictví jsou důležité také obecně lidské charakteristiky, sdílení společenských hodnot, morální normy (konvenční motivace) a motivace pomáhat. Respondentů bylo celkem 48, z toho počtu bylo 28 žen.

Závěr

Cílem mé práce bylo zmapovat okolnosti motivace, které vedou dobrovolníky seniory k aktivní dobrovolnické činnosti ve Vodňanech a v Drahonicích. Dále jsem zjišťovala jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory – dobrovolníky. A také jestli mezi dobrovolníky seniory převažují více ženy nebo muži.

Prvotním cílem mé práce bylo zmapovat okolnosti motivace, které vedou dobrovolníky seniory k aktivní dobrovolnické činnosti ve Vodňanech a v Drahonicích. Ze sedmadvaceti dotazovaných a z jednadvaceti poskytnutých rozhovorů bylo zjištěno, že jejich motivace k dobrovolnictví spočívá na morálních hodnotách, každého jednotlivého dobrovolníka, v pocitu smysluplné práce, ve vyplnění volného času, ale také se opírá o principy křesťanské morálky (náboženské přesvědčení). Tudíž se má domněnka, že motivace k dobrovolnictví spočívá na morálních hodnotách každého jednotlivého dobrovolníka a na jeho zkušenostech (senior – dobrovolník), v pocitu smysluplné práce a ve vyplnění volného času, ale také na vlivu prostředí, které ho obklopuje, potvrdila.

Dalším cílem bylo zjistit, jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory – dobrovolníky. Z výzkumu vyplynulo, že v lokalitách, kde byl výzkum proveden, existují různé sdružení a spolky seniorů zabývající se dobrovolnickou činností. Jedná se zejména o dobrovolnictví jako je dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Výzkum také ukázal mezi dobrovolníky jednoznačnou převahu žen nad muži. I tyto dvě ostatní domněnky se mi jednoznačně potvrdily.

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala dobrovolnictvím seniorů a jejich postavením ve společnosti. Dobrovolnictví je neustále považováno naší současnou společností jako určitá výjimečnost. Proto jsme si ještě nezvykli, že okolo nás

mohou existovat lidé, a to zejména senioři, kteří se z občanské pozice věnují dobrovolnické činnosti a obětují tak svůj čas a vzdají se odpočinku.

Stárnutí je nejen fenomén současné společnosti, který se nás všech fyzicky dotýká. Je to také určitý proces, který má své opodstatnění - smysl. A jen když tento smysl objevíme ve svém nitru, budeme schopni své stárnutí správným způsobem přijmout.⁶⁹

Doufám, že má práce bude dalším nábojem ke zkoumání této skupiny, která je nepostradatelnou součástí naší společnosti. Tato práce mi velice pomohla v odborném růstu, neboť jsem získala hodně poznatků a zkušeností při rozhovorech s respondenty. Také jsem si uvědomila, že senior není jen člověk, který potřebuje pomoc ostatních lidí, ale sám může pomoci druhým jako dobrovolník.

⁶⁹ GRÜN, A. *Umění stárnout*.

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace

FRIČ, P. a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. Praha: NROS a AGNES, 2001.

GRÜN, A. *Umění stárnout*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-807195-316-6.

HARTL, P., HÁRTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HAYFLICK, L. *Jak a proč stárneme*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1997. ISBN 80-7176-536-8.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

MÜLLER, B. K. *Evropa a občanská společnost*. Praha: Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-84-7.

NOVOTNÝ, M., STARÁ, I. a kolektiv. *Dobrovolníci v nemocnicích*. [metodický manuál pro zdravotnická a sociální zařízení]. Praha: HESTIA, 2002.

PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990.

PEHE, J. *Občanská společnost v devadesátých letech*. In. *Člověk a česká společnost na prahu 21. století*. Sborník statí z mezioborového kolokvia k 10. výročí demokratické revoluce v Československu a z filosofického semináře

o fenoménu štěstí u mladých lidí. Opava: Open Education & Sciences, 2003, s. 74 – 78. ISBN 80-901974-7-7.

POTŮČEK, M. *Nejen trh. Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. Praha: SLON, 1997. ISBN 80-85850-26-5.

POTŮČEK, M. a kol. *Veřejná politika*. Praha: SLON, 2005. ISBN 80-86429-50-4.

RAKUŠANOVÁ, P. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-122-4.

RAKUŠANOVÁ, P. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. In: Mansfeldová, Z., Kroupa, A. (eds.) *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Slon, 2005.

SOKOL, J. (2002): *Společnost jako komunikace*. In: DOHNALOVÁ, M. – ANDERLE, P., ed., *Občanský sektor: Úvahy a souvislosti*. Moravský Beroun: Vydala Univerzita Karlova – Fakulta humanitních studií (Katedra Občanský sektor) v Moravské expedici, kmenovém nakladatelství občanského sdružení Vlastenecký poutník. ISBN: 80-86511-07-3.

STRNADOVÁ, L. *Současné podoby občanské společnosti. Kritická perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-081-9.

RAKUŠANOVÁ, P. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. In: MANSFELDOVÁ, Z., KROUPA, A. (eds.) *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Slon, 2005.

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8.

TOŠNEROVÁ, T. *Jak si vychutnat seniorská léta*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2104-7.

Elektronické zdroje

BLAFKOVÁ, M. *Občanská společnost: Spory mezi generalisty, maximalisty a minimalisty*. [online]. *E-polis.cz*, 25. únor 2008. [cit. 2009-11-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/233-obcanska-spolecnost-spory-mezi-generalisty-maximalisty-a-minimalisty.html>>. ISSN 1801-1438.

DOHNALOVÁ, M. *Občanský sektor. Lidské zdroje v občanském sektoru*. [on-line]. 2009, [cit. 2009-12-08]. Dostupné na WWW: <http://www.e-cvns/soubory_diskuse/obcanský_sektor.pdf.cz>.

Druhy dobrovolnictví. [on-line]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

KUCHAŘOVÁ, V. *Život ve stáří*. Praha: VÚPSV, 2002. [on-line]. 2010, [cit. 2010-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vupsv.cz>>.

SIRŮČEK, P. *Společnost minus stát?* [on-line]. 2009, [cit. 2009-12-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz>>.

VALOUŠEK, J. *Dobrovolnická služba*. Brno, 2004. [on-line]. 2010, [cit. 2010-02-18]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobrovolnik.cz>>.

Seznam příloh

Příloha č. I. – Dotazník pro dobrovolníky

Příloha č. II. – Standardizovaný rozhovor s dobrovolníky

Příloha č. III. – Výsledky dotazníku pro dobrovolníky

Příloha č. IV. – Výsledky rozhovoru pro dobrovolníky

PŘÍLOHY

Příloha č. I.

DOTAZNÍK PRO DOBROVOLNÍKY

Vážený pane, vážená paní,

chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který bude použit pro studijní účely. Odpovídejte prosím pravdivě, neboť je anonymní. Slibuji, že Vaše odpovědi nebudu zveřejňovat a pouze je použiji ve své bakalářské práci.

Děkuji Vám předem za ochotu a spolupráci.

Petra Ostrá, DiS.

studentka 3. ročníku SČHP

TF v Českých Budějovicích

- 1. Uveďte, jaké dobrovolnické aktivitě se věnujete a jaké skupině je určena (např. děti, senioři).**

.....

- 2. Jak jste získal/a informace o dobrovolnické činnosti (pro seniory nebo jinou skupinu)?**

.....

- 3. Co Vás motivovalo k této dobrovolnické činnosti (aktivitě)?**

.....

- 3. a) Pod koho Vaše dobrovolnická činnost spadá?**

.....

- 4. Co je náplní Vaší dobrovolnické činnosti (např. setkávání, výpomoc, peněžní dary)?**

.....

5. Jak často se scházíte s ostatními, kteří se věnují stejné dobrovolnické aktivitě?

.....

6. Máte pravidelné setkávání (místo, prostory), kde plánujete různé schůzky a činnosti?

Ne

Ano, upřesněte

7. Co považujete osobně za svůj největší úspěch ve své dobrovolnické činnosti?

.....

8. Vykonával/a jste již dříve nějakou dobrovolnickou aktivitu pro někoho jiného?

Ano

Ne

[Pokud jste odpověděli ANO, pokračujte otázkou č. 8. a). Pokud jste odpověděli NE, pokračujte otázkou č. 11.]

8. a) Pokud ano, upřesněte jakou jste vykonával/a činnost nebo aktivitu a pro jakou skupinu (např. děti, senioři).

.....

9. Co Vás vedlo, že jste dříve vykonával/a nějakou aktivitu pro někoho jiného?

.....

10. Pokračujete v této dobrovolnické aktivitě v současné době nebo jste našel/našla jinou aktivitu?

- Ano
- Ne, uveďte prosím o jakou aktivitu se jedná

11. Jak jste vyplňoval/a volný čas před současnou dobrovolnickou činností?

Zde prosím označte jen 2 odpovědi.

- S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných
- Svými samostatnými aktivitami
- Pracovní aktivitou
- Různými organizovanými aktivitami např. organizací důchodců, dobrovolným centrem, Sokol

12. Co Vám současná dobrovolnická činnost přináší? Zde prosím očísľujte od 1 do 5, přičemž číslo jedna bude znamenat co je pro Vás nejhodnotnější.

- Uspokojení
- Radost z dobře vykonané práce
- Kontakt s lidmi
- Vědomí vlastní potřebnosti
- Získání nových poznatků a zkušeností

13. Rozchází se Vaše původní představy o dobrovolnictví se skutečností?

- Ano
- Ne

14. Jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory?

- Dárcovství (finanční prostředky)
- Výpomoc svým příbuzným, známým (dobrovolná občanská výpomoc)
- Dobrovolnictví vzájemně prospěšné (např. Sokol, pro seniory – Život 90, pro handicapované, nadace Duha)
- Dobrovolnictví veřejně prospěšné (neziskové organizace, dobrovolní dárci krve)
- Dobrovolná služba (dobrovolníci v zahraničí)

Souhlasíte s tímto výrokem:

15. Celý život jsem pracoval/a a nyní se očekává, že společnost se o mě postará.

- Souhlasím
- Nesouhlasím
- Jiná možnost, upřesněte

16. Pohlaví:

- Muž
- Žena

17. Věk: let.

18. Rodinný stav:

- Svobodný/svobodná
- Ženatý/vdaná
- Rozvedený/rozvedená
- Vdovec/vdova

19. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní
- Vyučen/a
- Vyučen/a s maturitou
- Středoškolské
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

20. V současné době jste:

- V důchodu, bez výdělečné činnosti
- V důchodu, s výdělečnou činností

Příloha č. II.

STANDARDIZOVANÝ ROZHOVOR PRO DOBROVOLNÍKY

Vážený pane, vážená paní,

chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který bude použit pro studijní účely. Odpovídejte prosím pravdivě, neboť je anonymní. Slibuji, že Vaše odpovědi nebudu zveřejňovat a pouze je použiji ve své bakalářské práci.

Děkuji Vám předem za ochotu a spolupráci.

Petra Ostrá, DiS.

studentka 3. ročníku SCHP

TF v Českých Budějovicích

- 1. Uveďte, jaké dobrovolnické aktivitě se věnujete a jaké skupině je určena (např. děti, senioři).**

.....

- 2. Jak jste získal/a informace o dobrovolnické činnosti (pro seniory nebo jinou skupinu)?**

.....

- 3. Co Vás motivovalo k této dobrovolnické činnosti (aktivitě)?**

.....

- 3. a) Pod koho Vaše dobrovolnická činnost spadá?**

.....

- 4. Co je náplní Vaší dobrovolnické činnosti (např. setkávání, výpomoc, peněžní dary)?**

.....

5. Jak často se scházíte s ostatními, kteří se věnují stejné dobrovolnické aktivitě?

.....

6. Máte pravidelné setkávání (místo, prostory), kde plánujete různé schůzky a činnosti?

Ne

Ano, upřesněte

7. Co považujete osobně za svůj největší úspěch ve své dobrovolnické činnosti?

.....

8. Vykonával/a jste již dříve nějakou dobrovolnickou aktivitu pro někoho jiného?

Ano

Ne

[Pokud jste odpověděli ANO, pokračujte otázkou č. 8. a). Pokud jste odpověděli NE, pokračujte otázkou č. 11.]

8. a) Pokud ano, upřesněte jakou jste vykonával/a činnost nebo aktivitu a pro jakou skupinu (např. děti, senioři).

.....

9. Co Vás vedlo, že jste dříve vykonával/a nějakou aktivitu pro někoho jiného?

.....

10. Pokračujete v této dobrovolnické aktivitě v současné době nebo jste našel/našla jinou aktivitu?

- Ano
- Ne, uveďte prosím o jakou aktivitu se jedná

11. Jak jste vyplňoval/a volný čas před současnou dobrovolnickou činností?

Zde prosím označte jen 2 odpovědi.

- S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných
- Svými samostatnými aktivitami
- Pracovní aktivitou
- Různými organizovanými aktivitami např. organizací důchodců, dobrovolným centrem, Sokol

12. Co Vám současná dobrovolnická činnost přináší? Zde prosím očísľujte od 1 do 5, přičemž číslo jedna bude znamenat co je pro Vás nejhodnotnější.

- Uspokojení
- Radost z dobře vykonané práce
- Kontakt s lidmi
- Vědomí vlastní potřebnosti
- Získání nových poznatků a zkušeností

13. Rozchází se Vaše původní představy o dobrovolnictví se skutečností?

- Ano
- Ne

14. Jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory?

- Dárcovství (finanční prostředky)
- Výpomoc svým příbuzným, známým (dobrovolná občanská výpomoc)
- Dobrovolnictví vzájemně prospěšné (např. Sokol, pro seniory – Život 90, pro handicapované, nadace Duha)
- Dobrovolnictví veřejně prospěšné (neziskové organizace, dobrovolní dárci krve)
- Dobrovolná služba (dobrovolníci v zahraničí)

Souhlasíte s tímto výrokem:

15. Celý život jsem pracoval/a a nyní se očekává, že společnost se o mě postará.

- Souhlasím
- Nesouhlasím
- Jiná možnost, upřesněte

16. Pohlaví:

- Muž
- Žena

17. Věk: let.

18. Rodinný stav:

- Svobodný/svobodná
- Ženatý/vdaná
- Rozvedený/rozvedená
- Vdovec/vdova

19. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní
- Vyučen/a
- Vyučen/a s maturitou
- Středoškolské
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

20. V současné době jste:

- V důchodu, bez výdělečné činnosti
- V důchodu, s výdělečnou činností

Příloha č. III.

Výsledky dotazníku pro dobrovolníky

V úvodu dotazníku dotázaní vyplňovali otázku č. 1 **Uveďte, jaké dobrovolnické aktivitě se věnujete a jaké skupině je určena (např. děti, senioři)?** Výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 Druh dobrovolnické aktivity a cílová skupina

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Adopce na dálku - děti	25	93%
ZRTV*, Turistika – pro všechny	2	7%
Celkem odpovídalo	27	100%

*ZRTV – zdravotní tělovýchova

Dotázaní se věnují Adopci na dálku, která je směřována k dětem. Jen 7% respondentů se věnuje zdravotní tělovýchově a turistice.

Otázka č. 2 **Jak jste získal/a informace o dobrovolnické činnosti (pro seniory nebo jinou skupinu)?**

Tabulka č. 2 Oblasti a prostředí získaných informací o činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Sdělovací prostředky, přednášky	2	7%
Z katolické církve	3	4%
Prostřednictvím známých, přátel	21	78%
Z Tělovýchovné jednoty	1	11%
Celkem odpovídalo	27	100%

Většina respondentů (78%) získala informace prostřednictvím svých známých nebo přátel.

Otázka č. 3 Co Vás motivovalo k této dobrovolnické činnosti (aktivitě)?

Tabulka č. 3 Motivace k dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta*
Snaha pomoci	27	100%
Celkem odpovídalo	27	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

100% respondentů uvedlo jako motivaci k současné dobrovolnické činnosti snahu někomu pomoci.

Otázka č. 3 a) Pod koho Vaše dobrovolnická činnost spadá?

Tabulka č. 3 a) Organizace, sdružení a spolky

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Arcidiecézní charita Praha*	25	93%
Svaz tělovýchovy a sportu**	2	7%
Celkem odpovídalo	27	100%

*Arcidiecézní charita Praha – Česká katolická charita

**Svaz tělovýchovy a sportu – Sokol, Český klub turistů

Všichni respondenti uvedli, že jejich činnost patří pod určitou organizaci. Většina respondentů (93%) odpověděla, že se jedná o Arcidiecézní charitu Praha. Jen 7% respondentů uvedlo Svaz tělovýchovy a sportu.

Otázka č. 4 Co je náplní Vaší dobrovolnické činnosti (např. setkávání, výpomoc, peněžní dary)?

Tabulka č. 4 Náplň dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Peněžní dary	25	93%
Setkávání	2	7%
Celkem odpovídalo	27	100%

Převážná většina respondentů (93%) odpověděla, že náplní dobrovolnické činnosti jsou peněžní dary. Malá část respondentů odpověděla, že náplní činnosti je setkávání.

Otázka č. 5 Jak často se scházíte s ostatními, kteří se věnují stejné dobrovolnické aktivitě?

Tabulka č. 5 Intenzita scházení členů

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Měsíčně	14	52%
Dle potřeby	7	26%
Pravidelně	2	7%
Nepravidelně	4	15%
Celkem odpovídalo	27	100%

Nejvíce respondentů (52%) odpovědělo, že se schází každý měsíc.

Otázka č. 6 **Máte pravidelné setkávání (místo, prostory), kde plánujete různé schůzky a činnosti?**

Tabulka č. 6 Prostory pro pravidelné scházení

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ne	0	0%
Ano – fara Vodňany	25	93%
Ano – Sokolovna Vodňany	2	7%
Celkem odpovídalo	27	100%

100% respondentů odpovědělo, že mají pravidelné prostory, kde se setkávají. Z toho 93% respondentů uvedlo jako místo setkávání faru ve Vodňanech a 7% respondentů uvedlo Sokolovnu ve Vodňanech.

Otázka č. 7 **Co považujete osobně za svůj největší úspěch ve své dobrovolnické činnosti?**

Tabulka č. 7 Největší úspěch ve své dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Možnost pomoci potřebným	24	89%
Kontakt s lidmi, společenství	3	11%
Celkem odpovídalo	27	100%

Většina respondentů (89%) považuje za svůj největší úspěch ve své dobrovolné činnosti možnost pomoci potřebným. Zbytek respondentů považuje za svůj největší úspěch společenství a být v kontaktu s lidmi.

Otázka č. 8 **Vykonával/a jste již dříve nějakou dobrovolnickou aktivitu pro někoho jiného?**

Tabulka č. 8 Vykonávání předchozí dobrovolnické aktivity

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ano	7	26%
Ne	20	74%
Celkem odpovídalo	27	100%

Převážná většina respondentů (74%) dříve nevykonávala dobrovolnickou činnost. Jen 7 respondentů (26%) se věnovalo dříve dobrovolnické činnosti.

Otázka č. 8 a) **Pokud ano, upřesněte jakou jste vykonával/a činnost nebo aktivitu a pro jakou skupinu (např. děti, senioři)?**

(Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří zaškrtnuli v otázce číslo 8 možnost ANO).

Tabulka č. 8 a) Předchozí dobrovolnická aktivita a její cílová skupina

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Nadace města Vodňany* – děti, senioři	1	14%
Farnost – děti, senioři	3	43%
Sokol – děti, senioři	2	29%
Adra, FOD** - děti	1	14%
Celkem odpovídalo	7	100%

*Nadace města Vodňany – podpora aktivit mládeže (studentská odborná činnost), zlepšení prostředí v Domově pro seniory

**FOD – Fond ohrožených dětí (různé příspěvky)

Na tuto otázku odpovědělo pouze 7 respondentů. Nejvíce respondentů (43%) uvedlo Farnost a to zejména děti a seniory. Většina respondentů uvádí jako skupinu děti a seniory.

Otázka č. 9 Co Vás vedlo, že jste dříve vykonával/a nějakou aktivitu pro někoho jiného?

(Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří zaškrtili v otázce číslo 8 možnost ANO).

Tabulka č. 9 Důvod vykonávání dřívější aktivity

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta*
Pomoc druhým	2	29%
Láska k bližnímu	1	14%
Kontakt s lidmi, společenství	3	43%
Z popudu známých, přátel	1	14%
Celkem odpovídalo	7	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Na tuto otázku odpovědělo pouze 7 respondentů. Nejvíce respondentů (43%) uvedlo jako motivace k dobrovolnické činnosti kontakt s lidmi a společenství. Nejméně respondenti uváděli lásku k bližnímu a z popudu svých známých nebo blízkých.

Otázka č. 10 Pokračujete v této dobrovolnické aktivitě v současné době nebo jste našel/našla jinou aktivitu?

(Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří zaškrtili v otázce číslo 8 možnost ANO).

Tabulka č. 10 Pokračování v této dobrovolnické aktivitě

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ano	5	71%
Ne – Adopce na dálku	2	29%
Celkem odpovídalo	7	100%

Na tuto otázku odpovědělo pouze 7 respondentů. Převážná většina respondentů (71%) v této dobrovolnické činnosti pokračují.

Otázka č. 11 Jak jste vyplňoval/a volný čas před současnou dobrovolnickou činností? Zde prosím označte jen 2 odpovědi.

Tabulka č. 11 Vyplňování volného času před současnou dobrovolnickou činností

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných Různými organizovanými aktivitami*	2	7%
S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných Svémi samostatnými aktivitami	17	63%
S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných Pracovní aktivitou	5	19%
Svémi samostatnými aktivitami Pracovní aktivitou	3	11%
Celkem odpovídalo	27	100%

*Různými organizovanými aktivitami např. organizací důchodců, dobrovolným centrem, Sokol

Většina respondentů (63%) vyplňovala svůj volný čas s rodinou a svými samostatnými aktivitami. Většina respondentů uvádí především rodinu, jen malá část pracovní aktivitu nebo organizované aktivity.

Otázka č. 12 Co Vám současná dobrovolnická činnost přináší? Zde prosím očíslujte od 1 do 5, přičemž číslo jedna bude znamenat co je pro Vás nejhodnotnější.

a) Nejhodnotnější přínos označen číslem 1 u všech respondentů

Tabulka č. 12a Nejhodnotnější přínos současné dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procento*
Uspokojení	21	78%
Radost z dobře vykonané práce	2	7%
Kontakt s lidmi	1	4%
Vědomí vlastní potřebnosti	3	11%
Získání nových poznatků a zkušeností	0	0%
Celkem odpovídalo	27	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Většina respondentů (78%) uvedla jako nejhodnotnější přínos uspokojení a jen malá část radost z dobře vykonané práce a vědomí vlastní potřebnosti.

b) Nejméně hodnotný přínos označen číslem 5 u všech respondentů

Tabulka č. 12b Nejméně hodnotný přínos současné dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procento
Uspokojení	2	7%
Radost z dobře vykonané práce	1	4%
Kontakt s lidmi	1	4%
Vědomí vlastní potřebnosti	4	15%
Získání nových poznatků a zkušeností	19	70%
Celkem odpovídalo	27	100%

Nejvíce respondentů (70%) se shodlo, že nejméně hodnotný přínos je získání nových poznatků a zkušeností.

Otázka č. 13 **Rozchází se Vaše původní představy o dobrovolnictví se skutečností?**

Tabulka č. 13 Rozcházení původních představ

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ano	1	4%
Ne	26	96%
Celkem odpovídalo	27	100%

U převážné většiny respondentů (96%) je shodná skutečnost s původní představou o dobrovolnictví. Jen malá část (4%) se rozchází se svojí původní představou o činnosti.

Otázka č. 14 **Jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory?**

Tabulka č. 14 Dobrovolnická činnost typická pro seniory

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Dárcovství (finanční prostředky) Dobrovolná občanská výpomoc*	7	26%
Dobrovolná občanská výpomoc Dobrovolnictví vzájemně prospěšné**	3	11%
Dárcovství (finanční prostředky) Dobrovolnictví vzájemně prospěšné	17	63%
Dobrovolnictví veřejně prospěšné*** Dobrovolná služba (v zahraničí)	0	0%
Celkem odpovídalo	27	100%

*Dobrovolná občanská výpomoc (výpomoc svým příbuzným, známým)

**Dobrovolnictví vzájemně prospěšné (např. Sokol, pro seniory – Život 90, pro handicapované, nadace Duha)

***Dobrovolnictví veřejně prospěšné (neziskové organizace, pro handicapované, dobrovolní dárci krve)

Většina respondentů (63%) uvedla, že typickou dobrovolnickou činností je dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Dále se jedná o dobrovolnou občanskou výpomoc.

Otázka č. 15 **Souhlasíte s tímto výrokem: Celý život jsem pracoval/a a nyní se očekává, že společnost se o mě postará.**

Tabulka č. 15 Souhlasíte s tímto výrokem?

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta*
Souhlasím	9	33%
Nesouhlasí	11	41%
Jiná možnost – děti, rodina	7	26%
Celkem odpovídalo	27	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Nejvíce respondentů (41%) s tímto výrokem nesouhlasila.

Příloha č. IV.

Výsledky rozhovoru pro dobrovolníky

V úvodu dotazníku dotázání vyplňovali otázka č. 1 **Uveďte, jaké dobrovolnické aktivitě se věnujete a jaké skupině je určena (např. děti, senioři)?** Výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 Druh dobrovolnické aktivity a cílová skupina

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Společenství mužů „Abrahám“* – věřící muži nad 50 let, senioři	20	95%
ČČK** – děti, senioři STPCH*** - handicapovaní	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

*Křesťanské společenství mužů „Abrahám“ – senioři, muži nad 50 let

**Český červený kříž

***Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami

Převážná většina respondentů (95%) se skládá z mužů věnující se věřícím seniorům a věřícím mužům nad 50 let. Jen jeden respondent (5%) se věnuje více skupinám jako jsou děti, senioři a handicapovaní.

Otázka č. 2 Jak jste získal/a informace o dobrovolnické činnosti (pro seniory nebo jinou skupinu)?

Tabulka č. 2 Oblasti a prostředí získaných informací o činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Z katolické církve	20	95%
Od ČČK*	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

*Český červený kříž

Na tuto otázku odpověděla převážná většina respondentů (95%), že informace o dobrovolnické činnosti, kterou v současné době vykonávají získala prostřednictvím církve. Jen jeden respondent odpověděl, že informace získal na základě Českého červeného kříže.

Otázka č. 3 Co Vás motivovalo k této dobrovolnické činnosti (aktivitě)?

Tabulka č. 3 Motivace k dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta*
Kontakt s lidmi, společenství	20	95%
Snaha pomoci	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Převážná většina respondentů (95%) uvedla jako motivaci ke své dobrovolnické činnosti kontakt s lidmi a společenství. Jen jeden respondent (5%) uvedl svou motivaci jako snaha pomoci druhým osobám.

Otázka č. 3 a) Pod koho Vaše dobrovolnická činnost spadá?

Tabulka č. 3 a) Organizace, sdružení a spolky

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Samostatné, volné sdružení	20	95%
STPCH Strakonice*	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

*Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami Strakonice – skupina Vodňany

Převážná většina respondentů (95%) uvedla, že jejich dobrovolnická činnost nepatří pod žádnou organizaci. Jedná se o samostatné, volné sdružení. Jen jeden respondent (5%) uvedl, že činnost, kterou vykonává, patří pod určitou organizaci.

Jedná se o Sdružení pro tělesně postižené civilizačními chorobami se sídlem ve Strakonících podskupinou sídlící ve Vodňanech.

Otázka č. 4 **Co je náplň Vaší dobrovolnické činnosti (např. setkávání, výpomoc, peněžní dary)?**

Tabulka č. 4 Náplň dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Setkávání, nepravidelná charitativní činnost	20	95%
Porady dle směrnic sociální péče Akce, rehabilitační cvičení	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

95% respondentů (většina) uvedla jako náplň své dobrovolnické činnosti především setkávání a nepravidelnou charitativní činnost. Malá část respondentů (jeden respondent) uvedla jako náplň své činnosti porady dle směrnic sociální péče, rehabilitační cvičení a různé akce.

Otázka č. 5 **Jak často se scházíte s ostatními, kteří se věnují stejné dobrovolnické aktivitě?**

Tabulka č. 5 Intenzita scházení členů

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Měsíčně	20	95%
1 – 2 x týdně	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

Převážná většina respondentů (95%) se schází měsíčně a jen 5% se schází 1-2 x týdně.

Otázka č. 6 **Máte pravidelné setkávání (místo, prostory), kde plánujete různé schůzky a činnosti?**

Tabulka č. 6 Prostory pro pravidelné scházení

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ne	0	0%
Ano – fara Vodňany	20	95%
Ano – MŠ Drahonice	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

100% respondentů potvrdilo, že mají prostory, kde se setkávají a plánují různé schůzky a činnosti. Z toho převážná většina uvedla jako prostory faru ve Vodňanech a jen 5% uvedlo Mateřskou školu v Drahonících.

Otázka č. 7 **Co považujete osobně za svůj největší úspěch ve své dobrovolnické činnosti?**

Tabulka č. 7 Největší osobní úspěch ve své dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Kontakt s lidmi, společenství	20	95%
Dobré vztahy mezi sebou	1	5%
Celkem odpovídalo	21	100%

Převážná většina respondentů (95%) považuje za svůj největší úspěch ve své dobrovolnické činnosti upřímné společenství a kontakt s lidmi. Jen jeden respondent považuje za svůj největší úspěch ve své činnosti dobré vztahy mezi sebou.

Otázka č. 8 **Vykonával/a jste již dříve nějakou dobrovolnickou aktivitu pro někoho jiného?**

Tabulka č. 8 Vykonávání předchozí dobrovolnické aktivity

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ano	21	100%
Ne	0	0%
Celkem odpovídalo	21	100%

100% respondentů odpovědělo, že dříve vykonávali dobrovolnickou činnost.

Otázka č. 8 a) **Pokud ano, upřesněte jakou jste vykonával/a činnost nebo aktivitu a pro jakou skupinu (např. děti, senioři)?**

(Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří zaškrtnuli v otázce číslo 8 možnost ANO).

Tabulka č. 8 a) Předchozí dobrovolnická aktivita a její cílová skupina

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Pro ZŠ – děti. Pro Seniors - obec	1	5%
Sokol – pro všechny	15	71%
Dobrovolný hasič – pro všechny	5	24%
Celkem odpovídalo	21	100%

Převážná většina uvedla jako dobrovolnou činnost sdružení Sokol pro všechny skupiny, dále 24% jako dobrovolný hasič. 5% pro všechny skupiny. 5% uvedlo jako dobrovolnou činnost různou pomoc pro Základní školu a pro obec, jsou zde zahrnuty děti a senioři.

Otázka č. 9 Co Vás vedlo, že jste dříve vykonával/a nějakou aktivitu pro někoho jiného?

(Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří zaškrtnuli v otázce číslo 8 možnost ANO).

Tabulka č. 9 Důvod vykonávání dřívější aktivity

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta*
Pomoc druhým	1	5%
Láska k bližnímu	20	95%
Celkem odpovídalo	21	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Převážná většina (95%) uvedla jako motivaci k dobrovolnické činnosti lásku k bližnímu, zbytek respondentů (5%) uvedl pomoc druhým.

Otázka č. 10 Pokračujete v této dobrovolnické aktivitě v současné době nebo jste našel/našla jinou aktivitu?

(Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří zaškrtnuli v otázce číslo 8 možnost ANO).

Tabulka č. 10 Pokračování v této dobrovolnické aktivitě

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ano	1	5%
Ne – Společenství „Abrahám“	20	95%
Celkem odpovídalo	21	100%

Většina respondentů (95%) nepokračuje v současné době v této aktivitě, zbytek (5%) odpovědělo ano.

Otázka č. 11 **Jak jste vyplňoval/a volný čas před současnou dobrovolnickou činností? Zde prosím označte jen 2 odpovědi.**

Tabulka č. 11 Vyplňování volného času před současnou dobrovolnickou činností

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných Různými organizovanými aktivitami*	5	24%
S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných Svými samostatnými aktivitami	15	71%
S rodinou svých dětí nebo jiných příbuzných Pracovní aktivitou	1	5%
Svými samostatnými aktivitami Pracovní aktivitou	0	0%
Celkem odpovídalo	21	100%

*Různými organizovanými aktivitami např. organizací důchodců, dobrovolným centrem, Sokol

Většina respondentů (71%) vyplňovala svůj volný čas s rodinou a svými samostatnými aktivitami. Většina respondentů uvádí především rodinu, jen malá část pracovní aktivitu nebo organizované aktivity.

Otázka č. 12 Co Vám současná dobrovolnická činnost přináší? Zde prosím očísľujte od 1 do 5, přičemž číslo jedna bude znamenat co je pro Vás nejhodnotnější.

a) Nejhodnotnější přínos označen číslem 1 u všech respondentů

Tabulka č. 12a Nejhodnotnější přínos současné dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procento*
Uspokojení	20	95%
Radost z dobře vykonané práce	1	5%
Kontakt s lidmi	0	0%
Vědomí vlastní potřeby	0	0%
Získání nových poznatků a zkušeností	0	0%
Celkem odpovídalo	21	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Většina respondentů (95%) uvedla jako nejhodnotnější přínos uspokojení, jen malá část radost z dobře vykonané práce.

b) Nejméně hodnotný přínos označen číslem 5 u všech respondentů

Tabulka č. 12b Nejméně hodnotný přínos současné dobrovolnické činnosti

Varianty odpovědí	Celkem	Procento
Uspokojení	0	0%
Radost z dobře vykonané práce	0	0%
Kontakt s lidmi	0	0%
Vědomí vlastní potřeby	0	0%
Získání nových poznatků a zkušeností	21	100%
Celkem odpovídalo	21	100%

100% respondentů se shodlo, že nejméně hodnotný přínos je získání nových poznatků a zkušeností.

Otázka č. 13 **Rozchází se Vaše původní představy o dobrovolnictví se skutečností?**

Tabulka č. 13 Rozcházení původních představ

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Ano	0	0%
Ne	21	100%
Celkem odpovídalo	21	100%

100% se shodlo s původní představou o dobrovolnictví.

Otázka č. 14 **Jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory?**

Tabulka č. 14 Dobrovolnická činnost typická pro seniory

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta
Dárcovství (finanční prostředky) Dobrovolná občanská výpomoc*	6	29%
Dobrovolná občanská výpomoc Dobrovolnictví vzájemně prospěšné**	3	14%
Dárcovství (finanční prostředky) Dobrovolnictví vzájemně prospěšné	12	57%
Dobrovolnictví veřejně prospěšné*** Dobrovolná služba (v zahraničí)	0	0%
Celkem odpovídalo	21	100%

*Dobrovolná občanská výpomoc (výpomoc svým příbuzným, známým)

**Dobrovolnictví vzájemně prospěšné (např. Sokol, pro seniory – Život 90, pro handicapované, nadace Duha)

***Dobrovolnictví veřejně prospěšné (neziskové organizace, pro handicapované, dobrovolní dárci krve)

Většina respondentů (57%) uvedla, že typickou dobrovolnickou činností je dárcovství a dobrovolnictví vzájemně prospěšné. Dále se jedná o dobrovolnou občanskou výpomoc.

Otázka č. 15 **Souhlasíte s tímto výrokem: Celý život jsem pracoval/a a nyní se očekává, že společnost se o mě postará.**

Tabulka č. 15 Souhlasíte s tímto výrokem?

Varianty odpovědí	Celkem	Procenta*
Souhlasím	20	95%
Nesouhlasí	1	5%
Jiná možnost	0	0%
Celkem odpovídalo	21	100%

*každý údaj je počítán ze 100%

Převážná většina respondentů (95%) s tímto výrokem souhlasila.

Abstrakt

OSTRÁ, P. *Senioři a dobrovolnictví (v kontextu soudobé občanské společnosti)*. České Budějovice, 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra odborné praxe. Vedoucí práce Mgr. Helena Machulová.

Klíčové pojmy: občanská společnost – občanský sektor – dobrovolnická činnost – dobrovolnictví – dobrovolník – senioři – stárnutí – aktivity ve stáří.

Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část se dělí na tři hlavní kapitoly: občanská společnost, dobrovolnická činnost a život ve stáří. První část se zabývá občanskou společností a s tím související občanský sektor. V druhé části se nastiňuje terminologie dobrovolnictví (dobrovolnické činnosti), jsou zde vysvětleny pojmy dobrovolnictví a dobrovolník, popsány druhy dobrovolnictví a rozebrána motivace dobrovolníků. Třetí kapitola pojednává o životě ve stáří. Zaměřuje se na vymezení pojmů stárnutí a stáří, na seniory v kontextu společnosti a na aktivity ve stáří. Přibližuje současné postoje společnosti, které jsou shrnuty do dvou názorových proudů: skeptického a optimistického (koncept úspěšného stárnutí).

Praktická část mapuje motivaci dobrovolníků seniorů k aktivní dobrovolnické činnosti ve Vodňanech a v Drahonicích. Dále zjišťuje zda převažují mezi dobrovolníky spíše ženy než muži, a také jaká dobrovolnická činnost je typická pro seniory dobrovolníky. Tyto informace byly zjišťovány přímo ve spolcích a sdruženích zabývajících se dobrovolnickou činností na základě kvantitativního výzkumu – metodou dotazování a technikou standardizovaného rozhovoru s dobrovolníky seniory.

Abstract

OSTRÁ, P. *Seniors and volunteerism (in the context of contemporary civil society)*. České Budějovice, 2010. Bachelor thesis. University of South Bohemia. Faculty of Theology. Department of Practice. Thesis supervisor: Mgr. Helena Machulová.

Keywords: civil society – civic sector – voluntary work – volunteerism – volunteer – seniors – the elderly – ageing process – activities in old age.

The bachelor thesis consists of theoretical and practical part. Theoretical part is divided into three main chapters: civil society, voluntary work and life in old age. The first chapter analyses the civil society and the corresponding civic sector. The second chapter focuses on the basic features of volunteerism (and voluntary work). The terms *volunteerism* and *volunteer* are explained, describing various types of volunteerism and the motivation of voluntary workers. The third chapter is dedicated to the topic of life in old age. The definitions of terms *ageing* and *old age*, the recent phenomenon of elderly people within the major society and activities in old age are the main features of the chapter. Furthermore, it takes a closer look on the present attitudes of the society towards the elderly resulting in two main points of view: skeptic and optimistic (*successful ageing concept*).

The practical part of the thesis is mapping the motivation of senior volunteers towards active voluntary work in the districts of Vodňany and Drahonice. Secondly, the proportion of men to women among volunteers is being questioned as well as which particular activities are typical for senior volunteers. The acquired data originate directly from local non-profit organizations which provide voluntary service. As a research method, quantitative research was chosen – using the methods of questioning and standardized interviews with senior volunteers.